

Arsen Duplančić

PITANJE IZGRADNJE NOVE KATEDRALE U SPLITU DO II. SVJETSKOG RATA

UDK 726.6.035(497.13 Split)
Izvorni znanstveni članak
Primljeno 26. III. 1989.

Arsen Duplančić
Arheološki muzej
58000 Split, YU
Zrinsko-Frankopanska 25

Zbog skućenog prostora postojeće katedrale od XVI. st. se javljaju nastojanja da se ona proširi odnosno izgradi nova. Kroz dugi niz godina, naročito od kraja XIX. st., pokušalo se naći odgovarajući položaj za novu stolnicu. Od 1893. glavni nosilac tih pokušaja bilo je Društvo za gradnju nove stolne crkve u Splitu. U ovom radu dan je kronološki pregled svih poznatih zamisli popraćen s nekoliko planova.

Opisivanje jednog nastojanja, koje za sobom nije ostavilo ništa osim brojnih članaka i nekoliko nacрта čini se u prvi mah suvišnim. Kada je riječ o nastojanju da Split dobije novu stolnu crkvu, onda to nije tako. U više od četiri desetljeća, a ako se pođe dalje u prošlost, tada je riječ o više od 200 godina, redaju se jedan za drugim prijedlozi i mišljenja. Možda će se nizanje brojnih planova učiniti zamornim, ali oni su bili odrazom naših prilika i shvaćanja, koja su se mijenjala. Oni odražavaju stav pojedinih razdoblja prema spomenicima i graditeljskom naslijeđu, urbanizmu i planiranju razvoja grada. Kroz razne zamisli progovaraju laici i stručnjaci, domaći i strani, crkva i država, politička sukobljavanja i nacionalna svijest. Osim toga pruža nam se povijest dugogodišnjeg nosioca mnogih pokušaja: Društva za gradnju nove stolne crkve u Splitu.

Najstarija povijest splitske katedrale gubi se u ranom srednjem vijeku, a njeni počeci obično su se vezivali uz lik biskupa Ivana Ravenjanina. Nekadašnji mauzolej cara Dioklecijana poslužio je novim stanovnicima njegove palače kao crkva, koju su oni tijekom stoljećâ opremili novim vratnicama, propovjedaonicom, oltarima, slikama i drugim umjetninama. U njoj su svoje počivalište našli mnogi građani, plemići i nad-

biskupi, dok su joj moći sv. Dujma i Staša na njenim oltarima davali posebnu važnost ne samo u vjerskom pogledu. Kao glavna crkva grada i nadbiskupije ona je bila centar duhovnog života.

S vremenom, zbog sve većeg broja stanovnika, skućeni prostor katedrale nije bio dovoljan za normalno obavljanje bogoslužja pa se počela osjećati potreba za njenim proširenjem. To je uočio apostoski vizitator Augustin Valier 1579. te je naredio da se katedrala proširi prema istoku i tu smjesti kor, koji se nalazio ispred glavnog oltara. Isto predlaže splitski nadbiskup Markantun de Dominis prilikom vizitacije stolne crkve 1604, a 1608. i kaptol odlučuje da se gradi novi kor. Konačno, 1615. dovršena je njegova izgradnja koja je rasteretila carev mauzolej i donijela pohvalu gradskog kneza. Ovaj zahvat bio je važan jer je, nesumnjivo, usmjerio daljnje planove za proširenje, odnosno izgradnju nove katedrale, tj. ukazao je na njen budući položaj.

Gotovo sto godina kasnije zaslužni splitski nadbiskup Stjepan Cupilli poduzima odlučnije korake za rješenje pitanja stolne crkve. On je, slijedeći započeto širenje katedrale prema istoku, namjeravao da uz postojeću crkvu sagradi novu, koja će s njom tvoriti jedinstvenu cjelinu. Pri tom bi se pozvalo najpoznatije arhitekta, kako bi novogradnja što više odgovarala starom hramu. Da bi se taj plan ostvario, bilo je potrebno srušiti razne kuće koje su okruživale katedralu i nabaviti njihovo zemljište, što je iziskivalo velika sredstva. Cupilli zato svoj plan dostavlja gradskom Velikom vijeću i traži pomoć, istakavši da su određeni uspjesi već postignuti. Naime, bratovština Tijela Kristova, koja je imala sjedište u stolnici, ustupila je dvoranu, u kojoj su se bratimi sastajali, zatim jednu kuću i tisuću dukata. Njen je primjer bio povodom da su se dobile još dvije kuće i nabavila jedna. Osim toga i drugi vlasnici su bili skloni da ustupe svoje zgrade. Uvažavajući u potpunosti nadbiskupovu ideju, a na prijedlog sudaca Alberta Papalića, Luke Gaudencija i Ivana Benedettija, Veliko vijeće je 13. VII. 1710. donijelo jednoglasnu odluku da se za gradnju tri godine izdvaja po 500 cekina iz općinske blagajne, ukoliko preteknu nakon podmirivanja svih rashoda. Ako pak radovi uznapreduju, općina će nastaviti s davanjem doprinosa. Na sjednici Vijeća bio je i Jerolim Kavanjin, koji će u svojim stihovima izraziti radost zbog pokrenute akcije.

Iste godine 30. srpnja kaptol stolne crkve odlučuje da pomogne Cupillijev plan tako, što će tijekom deset godina davati prihode od desetine i ustupiti tri kuće naslijeđene od kanonika P. Bologne. Državna vlast je, na svoj način, također poduprla tu zamisao: generalni providur V. Vendramin 12. IV. 1711. odobrio je nadbiskupu da iz ruševina Salone može vaditi kamen i mramor za gradnju. Započete pripreme su uznapredovale pa je izrađen nacrt za novu crkvu (na žalost, ne znamo mu autora), koji je preko generalnog providura 1. IV. 1712. poslan na odobrenje u Veneciju. Senat ga je razmatrao i odobrio, ali uz uvjet da se ne ošteti »plemenitost tako starog i slavnog hrama«. O tome je dužd 23. VI. 1712. izdao duku, koja je 22. srpnja stigla u Split i izazvala veliko veselje Cupillija. Nadbiskup je u međuvremenu kupio neke kuće istočno

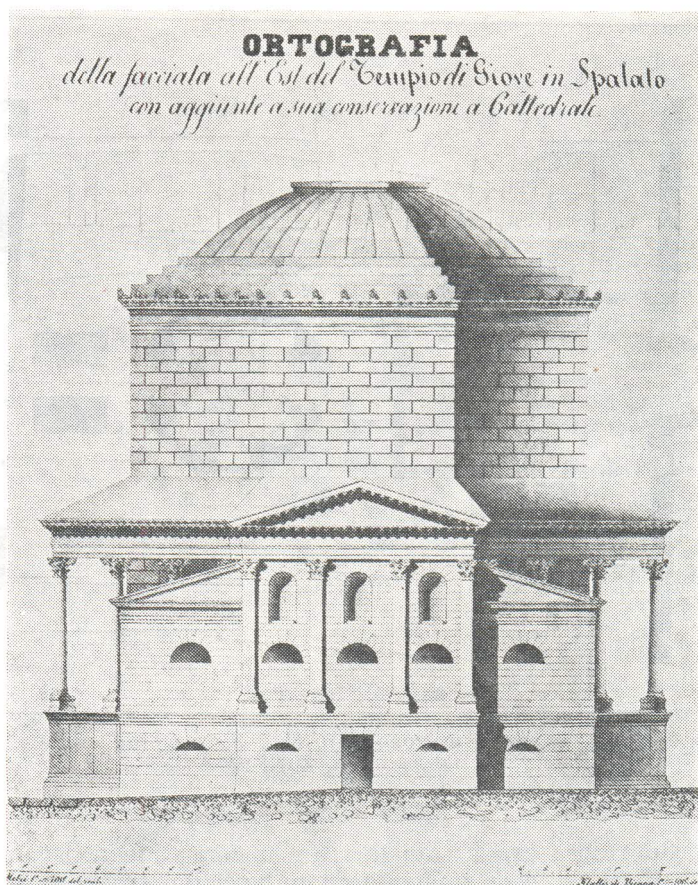
od mauzoleja, što je nastavio slijedećih godina. Osim toga počeo je nabavljati vrtove i otkupljivati najamnička prava nad nekim vrtovima na području Manuša, čime je nastavio sve do 1717.¹⁾ Međutim, teškoće s kojima se susreo i koje 1713. ističe u svom izvještaju papi te skoro smrt (1719) onemogućili su ostvarenje Cupillijeve zamisli pa su već 1727. prodane dvije kuće.

Teško gospodarsko stanje Dalmacije i izmjenjivanje vlasti u njoj odgodili su rješavanje ovog problema. Stabiliziranjem austrijske uprave nakon 1813. stvorili su se preduvjeti, koji ponovno pokreću nastojanja da Split dobije novu, veliku stolnu crkvu. Trošnost zvonika i katedrale zahtijevali su njihov popravak. S tim u vezi, a u skladu s tadašnjim stilskim shvaćanjima, željelo se osamostaliti carev mauzolej i vratiti mu nekadašnji izgled. Tada se ujedno budi ideja o gradnji katedrale, pa su se te dvije zamisli povezale. Svoj izraz one su našle u planu splitskog arhitekta Vicka Andrića koji je 1850—1852, zajedno s crtačem Dujmom Marcocchia na 20 tabli izradio snimak postojećeg stanja stolnice i projekt za njeno proširenje. On je zamislio klasicističku dogradnju prema istoku, koja bi služila sve dok se ne izgradi nova katedrala na drugom mjestu.^{1a)} Iako su njegove planove nadležne vlasti prihvatile, protivljenja koja su dolazila iz Splita, spriječila su njihovo provođenje.

Problemom nove katedrale bilo je zaokupljeno i općinsko upraviteljstvo. U oproštajnom govoru prilikom napuštanja dužnosti predsjednika 1859. Šime Michieli Vitturi spominje stolnu crkvu. Prema njegovim riječima ona mora biti sagrađena u produžetku postojeće tako, da stara, kojoj će se vratiti izvorna jednostavnost, bude veličanstven vestibul novoj. Time bi se ujedno uštedjela velika sredstva potrebna za bogato pročelje i novi zvonik.

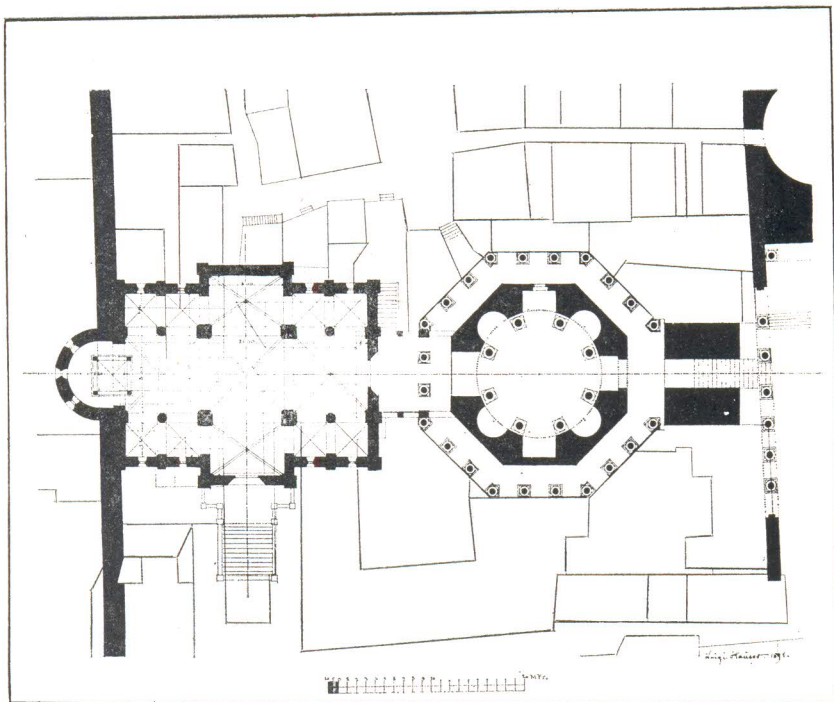
Posjet bečkih stručnjaka Conzea, Hausera i Niemanna Splitu 1873. donio je promjenu u stavu prema staroj stolnici. Po nalogu Ministarstva za bogoštvlje i nastavu oni su razmotrili pitanje popravka mauzoleja i zvonika te predložili da se mauzolej ne vraća u izvorno stanje, niti da se povećava dogradnjama, nego da se obnove trošni antički dijelovi. Kor, neophodan za crkvene obrede, trebao je ostati, ali tako, da mu se doda nova sakristija. S tim u vezi Alojz Hauser je 1876. izradio odgovarajući projekt, kojim predviđa rušenje okolnih zgrada, uvlačenje kapele sv. Dujma i obnovu periptera. Uklonio bi se krov mauzoleja tako, da bi izvana bila vidljiva samo kupola — slično Andrićevom planu, ali za razliku od njega — sa zatvorenim vrhom. Na koru bi se zazidali postojeći ovalni prozori i otvorili novi pravokutni, stara sakristija bi se srušila, a nova dozidala u produžetku kora, tako da s njim tvori oblik slova T. Vanjština kora i nove sakristije izvela bi se pravilnim redovima kamenja poput mauzoleja tako da mu bude slična. Međutim, ideja o proširenju katedrale prema istoku i dalje je bila privlačna pa 1878. autor članka o osamostaljenju i obnovi mauzoleja piše da je Andrićeva zamisao još uvijek jedina moguća.

Znatan pomak naprijed u rješavanju pitanja katedrale učinjen je početkom devedesetih godina, kada je osnovano Društvo za gradnju nove

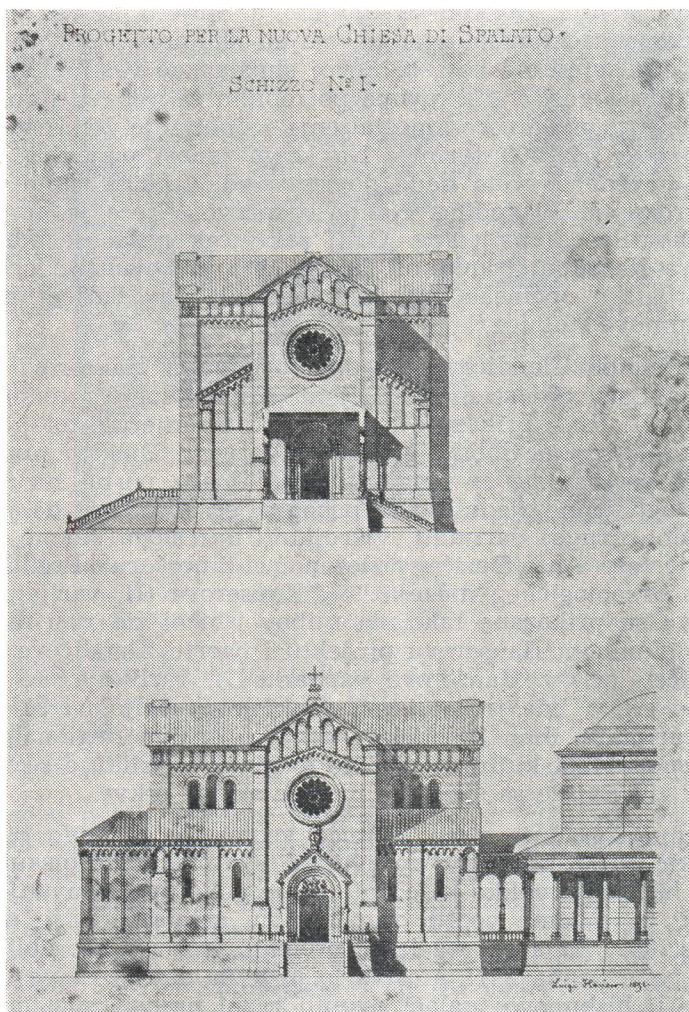
*Andrićev projekt proširenja katedrale — pogled s istoka,
foto: Ž. Bačić*

stolne crkve u Splitu. Tome su prethodile razne rasprave pa i uplitanje problema u političke borbe. Sredinom 1890. crkvinarstvo katedrale razmatralo je potrebu izgradnje nove crkve, a 2. X. 1891. to je bila jedna od točaka dnevnog reda sjednice Općinskog vijeća. Naime, Vijeće je trebalo odlučiti o doprinosu općine za osamostaljenje mauzoleja i zvonika kao i za gradnju novoga Arheološkog muzeja. Zbog složenosti problema Vijeće je izabralo poseban odbor koji je trebao sastaviti izvještaj o ovim pitanjima i predložiti odgovarajuće zaključke. U odbor su imenovani Petar Katalinić, prvi prisjednik općinske uprave, dr. Ante Zlenđić, privremeni upravitelj Velike realke i don Frane Bulić, ravnatelj gimnazije i Arheološkog muzeja. Nakon obavljenog zadatka odbor je izvjestio Općinsko vijeće na sjednici održanoj 24. II. 1892, a u njegovu ime govorio je Bulić. On je istakao da je od 1870. Vijeće nekoliko puta ras-

*Prva varijanta Hauserovog projekta nove stolne crkve —
tlocrt, foto: Ž. Bačić*

pravljalo o doprinosu grada i da je s tim u vezi vođena prepiska s ministarstvom u Beču, koje je smatralo da najveći dio troškova mora snositi općina, jer je ona najviše zainteresirana. Ali prije nego što je krenuo dalje, Bulić je naveo da se uz namjeru za izoliranjem stolne crkve u zadnje vrijeme sve više ističe potreba za izgradnjom nove. On smatra da bi izoliranje mauzoleja u znanstvenom i umjetničkom pogledu bio veliki dobitak. Grad bi poljepšao, a zdravstvene prilike bi se poboljšale, jer bi se dobilo više zraka u inače zagušljivom centru. Bulić dalje razmatra odnos antičkog mauzoleja i kasnije katedrale i zvonika, njihovo značenje za grad pa između ostalog kaže: »... to se barem mora nastojati da se nova stolna crkva čim uže veže uza staru i po mogućnosti u jednoj cjelini podrži i stopi. U ostalom to zahtjeva i sama gradnja, sam stil današnje stolne crkve. Veličanstveni vitki Zvonik, koji je također dosta zgodno bio pridodan u prilično kasno vrijeme stolnoj crkvi, može svojom uzvisitošću podnieti i još neku crkvu, kojoj bi pripadao, kad bi ova bila u neposrednoj svezi s njime i s crkvom nad kojom se već uzdigao«. Split, govori on, i nema drugo odgovarajuće mjesto za novu katedralu osim ono istočno od postojeće. Buduća stolnica treba imati mjesta za 4.000 ljudi i treba »da se novoj crkvi dade oblik koji pristaje

*Prva varijanta Hauserovog projekta nove stolne crkve —
zapadno i sjeverno pročelje, foto: Ž. Bačić*

crkvi, skupini rimskih sgrada, koje su oko nje, oblik, koji glede arhitekture ne smije zaostati za ostalim dalmatinskim crkvama«. S tim u vezi Bulić navodi da su već izrađena dva projekta: arhitekta Alojza Hausera i dra Ante Zlendića.

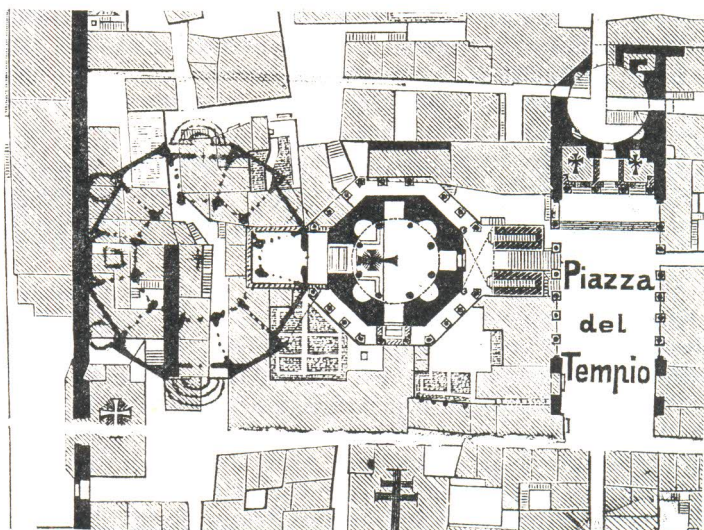
Hauser²⁾ je odabrao tip trobrodne bazilike »prema tradicijam katoličke crkve i kršćanske arhitekture u Dalmaciji«. Glavni ulaz bio bi sa sjevera, a sa starom katedralom mogla bi biti spojena zavisno o želji. Zlendić³⁾ se pak založio za poligonalni tlocrt nove crkve, jer bi tako

»odgovarala i arhitektonskim tradicijam u Spljetu, te sa naokolo stojećim sgradama sačinjavala sgodnu, sjajnu skupinu«. Bila bi podignuta u osi postojeće katedrale koja bi novoj služila kao vestibul. U nastavku izlaganja Bulić govori o troškovima potrebnim za nabavu i rušenje kuća oko mauzoleja za njegovo osamostaljenje i dobijanje zemljišta za gradilište koji iznose 120.000 forinta. Na kraju iznosi prijedlog odbora da Općina od navedene svote dade doprinos od 30.000 forinta koji će se isplatiti u roku od 10 godina. Nakon rasprave Vijeće je, uz manju izmjenju, prihvatilo taj prijedlog. Ovaj zaključak našao je odraz u proglasu odbora Narodne stranke od 20. X. 1892, u kojem se među zasluge dotašnje hrvatske općinske uprave navodi da su učinjeni prvi koraci za izgradnju nove stolnice.⁴⁾

Za razliku od Zlencićeva projekta originalni Hauserovi nacrti postoje i danas. Sačuvane su dvije varijante, zamišljene u romaničkom stilu i datirane 1891. Prva prikazuje novu crkvu u smjeru istok—zapad, čija apsida, u koju stavlja ciborij, probija istočni zid Dioklecijanove palače. Druga je u smjeru sjever—jug, ali obje imaju portal na sjeveru. Iz Bulićeva izlaganja na sjednici Općinskog vijeća proizlazi da je već tada prednost dana drugoj varijanti, vjerojatno baš stoga što ne dira u zid Palače. Na crtežu Ante Bezića, priloženom uz brošuru »Predlozi o gradnji novoga Arheološkog muzeja . . .«, Hauserova (II. varijanta) i Zlencićeva crkva su prikazane tako, da njihov istočni zid ruši dio zida Palače. Na originalnom Hauserovu projektu i nacrtu Zlencićeve crkve toga nema. Bezićev prikaz Hauserove varijante II. razlikuje se, osim toga, u tome, što crkva ima tri apside i drukčije pročelje pa se doima kao jedna podvarijanta. Plan Zlencićeve crkve u arhivu Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture (je li to original?) razlikuje se i po zvoncima (?) uz zid Palače sa sjeverne i južne strane crkve.

Problemu izgradnje nove stolnice veoma se posvetio biskup Filip Franjo Nakić. Preuzevši 1889. upravu splitsko-makarske biskupije osjetio je nužnost izgradnje velike katedrale pa je pokrenuo osnivanje posebnog odbora koji će o tome voditi brigu. Svoju zamisao on je nagovijestio u prosincu 1892, kada se počela pripremati proslava 50. obljetnice biskupovanja pape Leona XIII, a ostvario ju je na dan proslave 19. II. 1893. Tada su se u biskupovoj palači okupili razni predstavnici crkve i građanskah vlasti, kojima je Nakić iznio svoju namjeru da osnuje Promicateljni odbor za gradnju nove katedrale. Zatim je imenovao sedam članova odbora po funkciji: biskup, načelnik grada, prepozit kaptola, predsjednik crkvinarstva katedrale, gradski župnik, konzervator spomenika i graditelj stolne crkve. Uslijedilo je čitanje brzojava papi, kojim se traži njegov blagoslov i brzojava caru, kojim mu se javlja ovaj događaj i moli za naklonost. Kao prvi doprinos biskup je na kraju dao 2.000 fiorina.

S obzirom da je pitanje nove katedrale zasijecalo u zaštitu Dioklecijanova mauzoleja, o tome je 16. srpnja iste godine raspravljalo Središnje povjerenstvo za istraživanje i čuvanje umjetničkih i povijesnih spomenika u Beču. Ministar za bogoštovlje i nastavu A. Hefert izvijestio je o osnivanju odbora te da se u sklopu osamostaljenja katedrale namje-

Zlendićev projekt nove katedrale — iz arhiva Regionalnog zavoda, foto: Ž. Bačić

rava sagraditi nova, kojoj bi postojeća služila kao atrij. Arhitekt Hauser je izjavio da novogradnja mora biti gotovo neovisna od mauzoleja i unutar starog dijela grada, točnije između hrama i istočnog zida Palače. Obnovio bi se peripter mauzoleja, a kor i glavni oltar, kao bezvrijedni, srušili.

Po uzoru nekih gradova Promicateljni je odbor odlučio da se radi veće uspješnosti osnuje društvo koje će preuzeti vođenje poslova Odbora.⁵⁾ U tu svrhu sastavio je Pravilnik Društva za gradnju nove stolne crkve u Splitu datiran na blagdan gradskog zaštitnika 7. V. 1893, a idućeg je mjeseca dalmatinski namjesnik E. David potpisao odobrenje za rad Društva.⁶⁾ Time je Društvo dobilo zakonsku potvrdu pa se Promicateljni odbor dao na sakupljanje članova. Sastavljen je odgovarajući »Poziv«, datiran 25. prosinca, koji je zajedno s predgovorom don Frane Bulića i Pravilnikom tiskan u posebnoj brošuri. Pravilnikom je određen naziv Društva, zadatak, sredstva, članovi i organi Društva te ostalo. Za njegov rad, ali i pitanje položaja buduće stolnice važan je drugi član Pravilnika, koji glasi: »Cilj je Društvu, da pomoću svih zanimanih čimbenika, izvede gradnju nove Stolne Crkve u Splitu, po nacrtu odobrenu od nadležnih crkvnih i svjetovnih Vlasti, prama potrebam pučanstva i prama ugledu grada. Naravno, po sagrađenju nove Stolne Crkve, današnja sa zvonikom pripadati će istoj, a biti će namijenjena za svrhu vazda crkovnu, koja će biti naznačena u osnovi nove Stolne Crkve. — Za to Stolna Crkva biti će sagrađena u blizini ili kao nastavak sadašnje Stolne Crkve«. Upravo zadnja rečenica uvelike je usmjerila rad Društva i bila argument u rukama onih koji su se u kasnijim raspravama zalagali za

taj položaj nove katedrale. U prilog ovom rješenju, piše Bulić u predgovoru, govore tradicija postojeće crkve i zvonik. Zato se »ima nastojati, da se nova stolna crkva čim uže veže uza staru, po mogućnosti u jednu skupinu sgrada stopi, ali tako da svaka opet bude o sebi«.

»Poziv« i Pravilnik bili su uskoro razaslati i odmah su izazvali polemiku. Govoreći o njima, autonomaški se »Il Dalmata« protivi izgradnji unutar Dioklecijanove palače zbog nesklada između antičkog, rimskog zdanja i nove katedrale. Ujedno koristi priliku da i u ovo pitanje uplete politiku i talijanaštvo Splita.

Iako u namjesnikovu odobrenju piše da Društvo »postoji po ovim pravilima«, ono ipak nije bilo ustrojeno, jer nije imalo izabrane sve članove ravnateljstva i pregledatelje računa pa je trebalo sazvati osnivačku skupštinu. Zakazana je za 27. III. 1894. u biskupovoj kući.⁷⁾ Na njoj su osim članova po pravu, koji su ujedno tvorili Promicateljni odbor, a to su bili biskup Nakić, načelnik općine Ivan Mangjer (on je naslijedio dr. Gaju Bulata), propozit kaptola Ante Vušković, predsjednik crkvinarstva katedrale Anđeo Katalinić, gradski župnik Mate Dvornik, konzervator i ravnatelj Arheološkog muzeja Frane Bulić i graditelj stolne crkve Alojz Hauser, izabrani slijedeći članovi ravnateljstva: narodni zastupnik dr. Gajo Bulat, kanonik Ivan Dević, Jerolim Capogrosso-Kavanjin, savjetnik Antun Maroli, savjetnik Josip Piperata, graditelj Andrija Perišić, Mijo Ozretić i Marko Sirišćević. Za pregledatelje računa izabrani su don Josip Berket, odvjetnik dr. Jerolim Karlovac i povjerenik Josip Maroli. Do skupštine upisalo se u Društvo 18 članova utemeljitelja, 37 promicatelja i 20 doprinyašajućih članova⁸⁾ pa je tako sakupljen iznos od 9.741 fiorina i 40 novčića, 1 napoleon i 1 cekin te 50 fiorina godišnje.

Članovi Društva dobivali su posebne diplome, koje je u Beču izradio Friedrich Junginger, gdje su i tiskane 1896. U njenom vrhu je šest slićica s prikazom stare katedrale, njene unutrašnjosti, Peristila, krstionice i ostataka bazilike na Manastirinama. Ispod tog niza s lijeve strane je grb biskupa Nakića, a desno grb Splita.

Društvo je imalo i svoj pečat. Bio je ovalnog oblika s natpisom uz rub: SOCIETAS · AEDIF · NOVAE · ECCLAE · CATHEDRALI · SPALATI. U sredini je lik sv. Dujma, a ispod njega natpis: S. DOMINIUS / SALON · EP · M.

Budući da po Pravilniku Društva ono nije imalo drugih prihoda osim članarine i raznih darova, trebalo je razviti što veću aktivnost na prikupljanju članova i sredstava. »Imenice prinosa«, koje su do 1910. objavljivane u »Listu biskupije splitske i makarske« pružaju zanimljivu sliku o tome, tko je sve podupro nastojanja Društva i u kolikoj mjeri su ona naišla na odjek u javnosti. Evo nekoliko imena: prof. Paul Pisani — Pariz, dalmatinski namjesnik Emil David — Zadar, metropolitanski kaptol — Prag, kontesa Antonija Borelli — Zadar, kardinal Juraj Kopp knez biskup — Breslav, knez Ivan Lichtenstein, don Marko Topić nadučitelj — Dubrovnik, Ante Alačević — Makarska, monsignor Ilija Okrugić opat župnik — Petrovaradin, nadbiskup dr. Juraj Posilović — Zagreb, knez Alfred Windischgrätz, biskup dr. Mate Zannoni — Šibenik,

učitelj Lauro Machiedo — Hvar, kaptol Raaba (Austrija), dominikanski samostan — Stari Grad, dr. Jeronim Comi mitronosni opat — Milano. Osim mnogih Splitsana među članovima i datovateljima našli su se splitski samostani i bratovštine, Općina, podružnica Ljubljanske banke u Splitu te mjesna Pučka banka i Banca commerciale. Prinosi su sakupljeni za vrijeme korizmenih propovijedi u katedrali, a za istu svrhu bili su postavljeni posebni sandučići. Svoj obol dali su razni austrijski nadvojvode i nadvojvotkinje, samostani u Beču, posjetitelji Splita (npr. Klub austrijskih arhitekata) te Splitsani u Dubrovniku na blagdan sv. Dujma.

U nastojanju da se povećaju sredstva Društva godinama su se isticali Delfina Bratanić i Ivanica Riboli. Tijekom 1901. blagajnik Društva je putovao u Ugarsku i sakupljao doprinose. Prilozi Društvu davani su u povodu imenovanja crkvenih lica na neki položaj, u povodu jubileja i smrti raznih osoba. Od važnijih doprinosa treba spomenuti onaj zagrebačkog nadbiskupa J. Posilovića i đakovačkog biskupa J. J. Strossmayera. Visinom priloga ističe se biskup Nakić, koji je do svoje smrti 1910. kroz redovne godišnje i izvanredne doprinose poklonio gotovo 40.000 kruna, dok je još 5.000 kruna ostavio oporukom.

I car Franjo Josip I. svrstao se među one koji su potpomogli nastojanje da Split dobije novu katedralu. Odlukom od 26. IV. 1894. namijenio je Društvu 10.000 forinta, koje će se isplatiti, kada se nađe potrebno zemljište, odnosno kada započne izgradnja. Obećani iznos isplaćen je Društvu 1913.⁹⁾ Značajna sredstva Društvo je dobilo oporukom splitskog veletrgovca i posjednika Mate Protića, koji je umro 16. II. 1895. On je odredio da sva njegova imovina pripadne Društvu, ali uz uvjet da plodouživanje ima njegova supruga Anka do smrti. Ova ostavština procijenjena je na 30.000 fiorina, odnosno 60.000 kruna i posebno vođena među prihodima Društva. Međutim, Protićeva udovica živjela je sve do 1940,¹⁰⁾ tako da Društvo nije moglo upotrijebiti njegovu darovnicu. Neostvareni izvor prihoda bila je lutrija koju je Društvo niz godina namjeravalo pokrenuti, ali nadležne vlasti to nisu odobrile.

Financijsko stanje Društva, a to znači kapitala za gradnju nove katedrale, najbolje se ogleda u izvještajima koji su iznošeni na godišnjim skupštinama. Prilikom osnivanja Društva 1894. njegova imovina je iznosila nešto više od 9.700 fiorina. Tri godine kasnije stanje je bilo 18.536,27 forinta, u 1900. 68.153,87 kruna,¹¹⁾ u 1903. 90.793,91 kruna, u 1907. 114.277,85, u 1910. 134.374,29 i u 1913. 181.966,59 kruna. Ovim sredstvima treba dodati ostavštinu M. Protića i vrijednost kuće Rabiš, koju je Društvo kupilo 1906, a koje su u godišnjim obračunima iskazivane posebno kao i obećani carev doprinos. Imovina Društva rasla je postepeno i nije bila dovoljna za tako velik poduhvat kao što je gradnja nove katedrale. Za usporedbu neka posluži podatak da je za popravak unutrašnjosti mauzoleja 1880—1885. potrošeno oko 120.000 kruna, a za obnovu zvonika sv. Dujma više od 800.000 kruna.

Ravnateljstvo Društva bilo je svjesno da će prihodi porasti, odnosno da će se povećati broj članova, kada položaj za novu katedralu bude

točno određen i zemljište nabavljeno. No upravo taj problem bio je najteži pa se može kazati da je njegovo nerješavanje omelo ostvarenje zadatka Društva. Već smo vidjeli da je plan o izgradnji nove stolnice odmah uz postojeću napao list »Il Dalmata«, a uskoro su uslijedili novi prijedlozi. Tijekom 1895. ravnateljstvo Društva je, shodno prvotnoj zamisli i odredbi Pravilnika, razmatralo problem položaja nove crkve i povjerilo ga svom članu arhitektu A. Hauseru. Međutim, »pošto nije lako riješiti ovo pitanje prema svim okolnostim i potrebam, šnjim se ide napried veoma oprezno«. Iste godine javio se prijedlog redovnica sv. Klare, koji je na skupštini 1896. podržao Gajo Bulat. Naime, 1883. dovršen je novi samostan sv. Klare na Lučcu pa je prostor starog samostana južno od katedrale mogao biti prodan. Redovnice su ga očito ponudile Društvu, ali kada nije postignut dogovor, prodale su ga 1900. splitskoj općini za 36.000 kruna.

Novi prijedlog potekao je od don F. Bulića, inače doživotnog tajnika Društva. Posljednjeg dana 1897. poslao je Općinskom upraviteljstvu dopis s dva plana, kojim predlaže da se katedrala gradi od Peristila prema južnom pročelju Dioklecijanove palače, tako da Vestibul bude njen atrij.¹²⁾ Ravnateljstvo je razmatralo taj plan, ali »nije se došlo do meritornoga zaključka«. Dapače, javila se ideja da se crkva gradi na zemljištu koje zauzimaju zgrade na sjevernoj strani Peristila, tj. na mjestu crkve sv. Filipa. Zato je »vriednu arhitektu« povjereno da s tehničkog gledišta, imajući u vidu prostranost potrebnu novoj katedrali, ispita taj plan. Tijekom 1898, 1899. i 1900. nije učinjen nikakav korak naprijed, nego je i jedan novi prijedlog odbijen. Naime, Društvo je od vlade u Zadru pokušalo dobiti prostor bolnice na bastionu kraj gradskog parka. Dopisom od 8. III. 1900. vlada je javila da će uzeti u obzir molbu Društva, kada se bude odlučila na prodaju bolnice. Zbog takvog slijeda događaja ravnateljstvo na skupštini 1901. ističe da »razne poteškoće lokalne naravi priče žurniji rad«. Osim toga svi položaji uzeti u obzir, iako povoljni u arhitektonskom pogledu, ne bi odgovarali najvažnijem uvjetu a to su vjerske potrebe stanovnika.

Početkom 1900. javljaju se novi prijedlozi dok članci u novinama otvaraju polemike. Položaju bolnice usprotivio se načelnik grada Vinko Milić,¹³⁾ podržavši već iznesenu Bulićevu zamisao o gradnji crkve u produžetku Vestibula (Rotunde, kako su ga onda zvali). U prilog takvom rješenju navodi da je najjeftinije, jer bi se upotrebio i dio općinskog zemljišta, umjesto temelja poslužili bi svodovi podruma Dioklecijanove palače, zidovi bi se izveli opekama, a Peristil tvorio veličanstveno pročelje. Nabava bolnice i njeno rušenje s bedemom bilo bi preskupo, zvonik daleko. Gradnja u produžetku stare crkve nije sretno rješenje, jer bi joj nivo bio povišen, nabava okolnih kuća skupa, a osamostaljenje mauzoleja bilo bi onemogućeno. S obzirom na težinu problema Milić se založio za izradu ankete »tekničkih i odličnih građana«, na temelju koje bi Društvo donijelo odluku. Uvažavajući važnost polemika biskup Nakić je na skupštini 1900. naglasio: »Javna razprava, kad je vođena onom objektivnošću i ozbiljnošću, koju zahtjeva ovo pitanje, ne može

a da ne koristi boljemu rješenju istoga. A s ovim pitanjem skopčana su i druga, u nekome smislu podređena: kao o slogu, prostoru, susjedstvu i. t. d.«.

Slijedeće dvije godine protekle su bez odluke o položaju katedrale, što je uvelike utjecalo na stagnaciju Društva pa je 1902. ponovno osnovan poseban odbor za izbor mjesta. Odlukom Ministarstva za bogoštovlje i nastavu 1903. imenovana je komisija koja je iduće godine prerasla u Povjerenstvo za Dioklecijanovu palaču sa zadaćom da čuva njene spomenike. Budući da se to ticalo i položaja nove stolnice, odbor je zaključio da se poveže s Povjerenstvom i dogovori s njim, a potom izvijesti ravnateljstvo Društva. Rezultat tih razgovora nije poznat, ali je očito da nije išao u prilog do sada iznesenim mišljenjima, jer su se tijekom 1903. javila dva nova. Prvo je bilo da se katedrala gradi po sredini obale blizu gata, na kojem se do 1875. nalazio zdravstveni ured — sanitā.¹⁴⁾ Potrebno zemljište dobilo bi se nasipavanjem mora, ali je to vezano uz druge radove u luci pa je Društvo do daljnjeg odustalo od razmatranja tog položaja. Drugi prijedlog uzeo je u obzir sklop bivšeg samostana sv. Marije de Taurello, gdje je tada bilo skladište duhana. Ravnateljstvo je odustalo i od njega, mada je bilo prihvatljivo s obzirom na prostor, jer je »izbilo na površinu opet pitanje najstarije i sigurno najprikladnije«, da se katedrala gradi istočno od postojeće. Ali protiv tog mjesta bili su skućeni prostor i neki tehnički problemi.

Značajan preokret zbio se 1904. Nakon ponovnog pokušaja da se gradilište za novu stolnicu nađe oko crkve sv. Filipa, a koji je propao zbog velikih troškova i odustajanja od prostora iza mauzoleja zbog već navedenih razloga, »moralo se konačno zapustiti sve položaje među zidinam Dioklecijanove Palače, te van ovih izaći«. S obzirom na blizinu zvonika, na koji će se mnogi pozivati, kao najprikladnije rješenje pojavio se prostor gradske tržnice, Pazara. Ravnateljstvo je predložilo Općinskom upraviteljstvu da mu ustupi Pazar, a Društvo će u zamjenu dati zemljište za njegovo preseljenje. Ovo je izazvalo diskusiju na godišnjoj skupštini 1905. Prvi se javio Mate Vidović s prijedlogom da se uzme u obzir položaj bolnice, koja će u dogledno vrijeme morati preseliti, na što mu je biskup Nakić odgovorio da to neće biti tako skoro, pa se zato odustalo od tog mjesta. Načelnik Milić se, ponavljajući svoj stari stav, zalagao za prostor istočno od mauzoleja. Njemu je odgovorio Bulić, naglasivši da to jest bila njegova prvotna ideja »za koju se je toliko borio i radio, nu tijekom vremena, da se je osvjedočio protivno, a i okolnosti da su nadošle takove . . . da se svakako mora izaći izvan zidina Dioklecijanove palače«. ¹⁵⁾ Važnu ulogu u promjeni njegova mišljenja nesumnjivo je odigrala odluka vladinih ustanova u Beču »da se nova Stolna Crkva nikako ne smije graditi kao nastavak postojeće, a i ne daleko od zvonika od Države popravljena«.

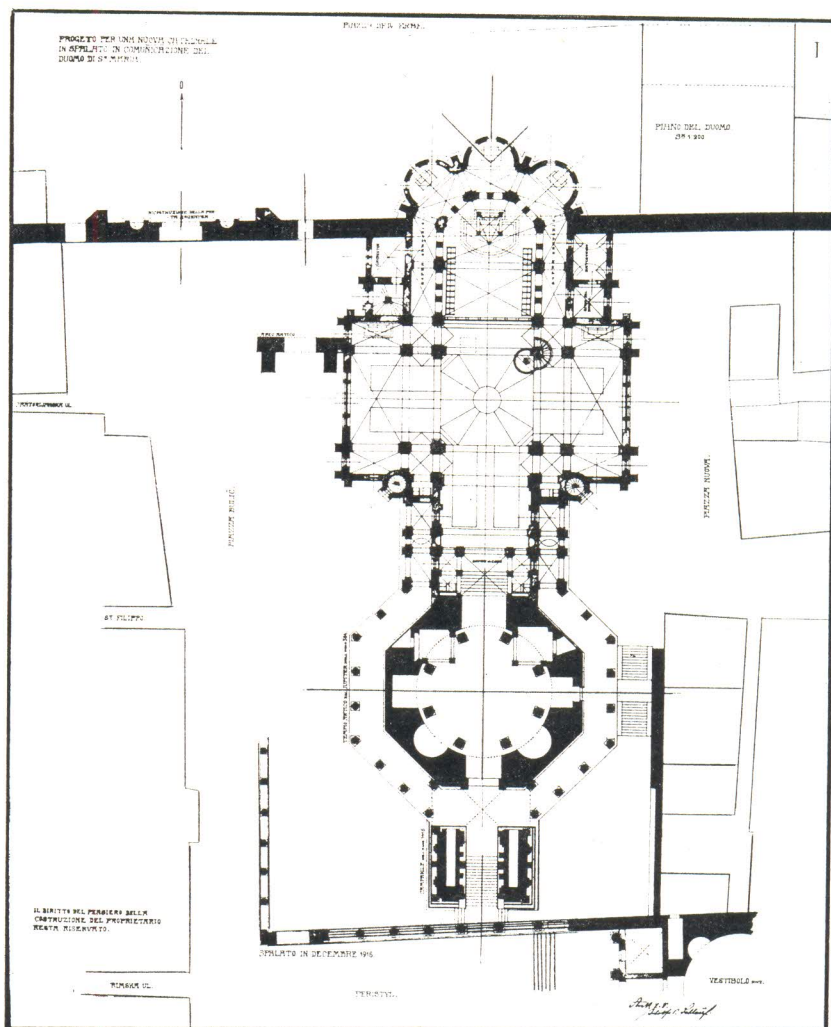
Naime, kao konzervator spomenika i član Povjerenstva za Dioklecijanovu palaču Bulić se 14. I. 1905. obratio Austrijskom arheološkom institutu i Središnjem povjerenstvu za istraživanje i čuvanje umjetničkih i povijesnih spomenika. Zatražio je njihovo mišljenje o izgradnji katedrale istočno od stare i iznio prijedlog o prostoru Pazara. Središnje pov-

jerenstvo je odbilo plan, jer bi novogradnja loše djelovala na mauzolej i trebalo bi porušiti dio propugnakula istočnih vrata Palače, za čije je izoliranje vlada već dala sredstva. Povjerenstvo bi se prije moglo složiti s izgradnjom katedrale na Pazaru, iako bi trebalo srušiti samostan sv. Dominika, »ali glede toga bi se ipak zahtjevi za čuvanje starinâ, po onome što se može predvidjeti, lakše mogli utišati«. I Arheološki institut se izjasnio protiv izgradnje u produžetku mauzoleja, a o njihovim stavovima Bulić je 14. II. 1905. obavijestio ravnateljstvo Društva.

Jasno je da se u takvim okolnostima prostor Pazara učinio najboljim, tim više, što mu je u blizini bila nova biskupska palača (dovršena 1903), a Općina je osjećala potrebu da se tržnica preseli izvan grada. Općinsko upraviteljstvo je 1906. načelno prihvatilo ponudu ravnateljstva pa se rasplamsala nada da će ključno pitanje Društva biti riješeno. Kao moguće mjesto za novi Pazar izabrano je zemljište na Manušu istočno od usjeka željezničke pruge, koje danas omeđuju Istarska, Tolstojeva i Kragujevačka ulica. S tim u vezi Društvo je kupilo obližnju kuću Rabiš.

Tijekom 1907. rasprave o mjestu nove stolne crkve prenijele su se u novine. V. Milić se i dalje zalagao za ideju nadbiskupa Cupillija i odluku Velikog vijeća te odredbu Pravilnika Društva. Smatrao je da položaj zgrade prema Hauserovu planu estetski odgovara, dok je Zlenđićev u skladu s okolnim spomenicima. Predlagao je da crkva ima oblik grčkog križa s kupolom u sredini i da se veže uz stari kor. Oltar sv. Dujma, jer je ujedno raka, mogao bi se postaviti u sredinu mauzoleja, a glavni oltar premjestiti u sredinu nove crkve. Uklanjanjem kapele sv. Dujma i zatvaranjem južnih vrata katedrale mauzoleju bi se vratio izvorni izgled. Po Milićevu mišljenju u proširenu stolnicu moglo bi stati do 3.000 ljudi. U prilog njegovoj zamisli išlo bi planirano rušenje stare biskupije, jer bi tada trebalo otkupiti samo kuće s istočne i južne strane. On se protivi izgradnji na Pazaru zbog velikih troškova i zvonika, koji bi ostao udaljen »pa bi nam se sviet rugao, da smo popravili historički spomenik, a odalečili katedralu od njega«. Pozivajući se na opća pravila umjetnosti, napominje pri kraju članka: »U modernim gradovima može se dopustiti kakova arhitektonička pogriješka, u Splitu ne.«

Na Milićev članak odazvao se inž. E. Paut, Splitski građevinar, koji je živio u Beču. On se ne slaže s Milićevim prijedlogom i kaže da je pogrešan, jer se temelji na istraživanju prošlosti u arhivima, a ne na budućim potrebama. Zdravstveni razlozi su protiv tog rješenja, jer će se izgubiti dragocjeni slobodan prostor u starom dijelu grada i »kakav bi smisao bio potrošiti toliki novac, da se osami Dioklecijanov mauzolej, kad bi mu se nadogradila nova stolna crkva«. Ako se već ide na izoliranje mauzoleja »čim se izgradi nova crkva, neka se onda iz njega odstrani i ono što mu se je tokom vremena unutra nadogradilo (propovjedaonica, gotski oltari i td. d.) pak nek se onda ta znamenita zgrada pretvori u arheološki muzej«. K tome treba dodati da će se istočni zid Dioklecijanove palače »morati prije ili poslije rušiti« pa će se tako okupiti čak pet crkava: stolna, sv. Filipa, Dušice, sv. Dominika i sv. Petra. Zato se Paut vraća na svoj izneseni prijedlog o katedrali na zemljištu gradskog parka »koji

Schlaufov projekt nove stolne crkve — tlocrt, foto: Ž. Bačić

se i tako nalazi na nezgodnom položaju i nikako ne odgovara svrsi« pa bi ga trebalo preseliti na vojničko vježbalište (na mjesto danas bivšeg »Hajdukovog« igrališta). Zatim ističe veoma važan moment, a to je da grad mora najprije dobiti regulacioni plan, na temelju kojeg će se riješiti problem katedrale. Na kraju Paut oštro napada izgradnju Splita: »Kuće, što su se podigle u zadnjim godinama putem Solina i putem Pojišana, mislim da kad bi bile pale iz oblaka, ne bi se bile postavile neurednije nego su bile postavljene. Neukusni, neuredni i upravo škandalozni način na koji se gradi u Splitu, ne gradi se u drugim pokrajinama,

niti na selu, jer dandanas ne samo i manji gradovi nego i sela imaju neki plan, po kojemu se ima graditi i na koji se način ima razvijati dotično mjesto.«

Samo nekoliko dana prije Pautova napisa oglasio se i inž. Kamilo Tončić.¹⁶⁾ Oduševljen carevom palačom i mauzolejem on pretvaranje i trajanje Dioklecijanove grobnice kao kršćanskog hrama naziva »arhitektonsko razaranje i uništavanje spomenika«. Za zvonik sv. Duje kaže da je »nespretnan kolos«,¹⁷⁾ koji »gnjavi svojom veličinom cijelu arhitekturu, guši svojom masom toli Mauzolej koji peristil«. Tončić se protivi planovima Hausera, Zlendića i Milića, jer se nameću mauzoleju, a tu su i poznati zdravstveni razlozi. Ipak, prednost daje Hauserovu projektu, jer on planira izgradnju »gotovo u posebnoj skupini« za razliku od druga dva, koji »inkorporiraju Mauzolej u novu katedralu . . . Ucijepljenjem Mauzoleja u novu zgradu, kojoj bi imao da služi kao atrij, uvrstio bi se alem-kamen u slabu imitaciju lošeg biserja, a to bi djelovalo bolno i nesnosno kao trn u oku!«. On odbacuje sve dosadašnje planove osim Bulićeva iz 1897, koji zdušno podržava, jer »može zadovoljiti svim zahtjevima znanosti, estetike i patriotizma! . . . Veličanstveni **Protiron** neka znači **počelo** pročelje novoj crkvi, negdašnji hram božice **Veste** — Rotunda — neka bude **Vestibul** a propali carski **Atrij**, tamo gdje su se jednom nizali porfirski stupovi, tamo gdje su trofei junaka sjećali minule veličine . . . , tamo nek se ponosito digne nova katedrala, a njezino veličanstvo neka bude na obali, na kriptoportiku markirano rekonstrukcijom srednje trifore, i samo tako može ovaj spomenik da bude na diku kršćanstvu i znanosti«. Ipak dodaje da bi se »trebalo o Katedralci samoj i napose pozabaviti«.

Od Tončićeva članka nije prošlo ni mjesec dana, kad se sa svojim mišljenjem javio inž. Petar Senjanović.¹⁸⁾ Pod istim naslovom i on govori o ljepoti ostataka careve palače i potrebi da se sačuvaju. Smatra da je Tončić dobro obavio kritiku spomenutih projekata, ali da je Bulićevu zamisao prihvatio »više od potrebe da se riješi ovo pitanje, nego s umjetničkih ili gragjevnih uzroka«. Senjanović se, međutim, protivi tom prijedlogu, jer se radi o »hramu koji sam po sebi mora da ima znamenitu vrijednost, koji će djelovat kao samostalan a ne podregjen ili trpljen elemenat«. Navedeni položaj onemogućava »da se razvije jedna arhitektonska individualnost nikakva stila a najmanje da se natječe u formama Dioklecijanovim gragjevinam, s kojima se nikada ne bi mogla stopiti u harmoničnu cjelinu«. Osim toga trebalo bi srušiti velik dio starog grada pa zaključuje da novoj katedrali nije mjesto među zidinama Palače, ali da je prijedlog o izgradnji na Pazaru »neukusan«. Budući da je »alfa i omega svakom daljem razvoju grada, osnova za uregjenje grada i predgragja, sa odnosnim gragjevnim redom«, smatra da su rasprave prije donošenja regulacionog plana preuranjene. Time se Senjanović priklonio Pautu mada nije podržao njegovu zamisao o parku.

Riječ je ponovno uzeo Milić, veseo da i drugi napadaju smještaj katedrale na Pazaru, iako ne prihvaćaju njegov prijedlog. On se ne slaže s Tončićevim projektom, jer bi bio veoma skup naročito s obzirom na

trošnost dijelova Palače koje treba popraviti. Ipak je, kaže, »zadovoljan, što se tako vrijedni arhitekt izjavio proti položaju katedrale na pazaru; a i da moj projekt padne, ostat će mi utjeha, da sam potakao jedno pitanje, koje u velike mora zanimati naš grad«. Za razliku od Tončića, kojeg cijeni, Miliću Paut nije bio drag i naziva ga nekompetentnim tehničarem, a njegov plan smiješnim. Po njemu bi gradnja na zemljištu parka također bila skupa i »treba regulirati s vremenom oni položaj novoga grada, da ciela veličanstvena Porta Aurea ostane otkrivena«.

Na izraze koje je upotrijebio Milić Paut nije ostao ravnodušan. Nakon obračuna u vezi s osobnim napadajem on opisuje svoj plan: »Crkva bi u tom slučaju (misli na park — op. p.) bila na prostranom položaju, arhitektu bi bilo moguće, da joj dade one dimenzije i proporcije, koje su prikladne za monumentalnu crkvu, a u priličnom razmaku od obstojećih sgrada, bila bi u stanju da, koliko svojom siluetom, toliko sa arhitektoničnim i ornamentalnim nakitom podpuno postigne onaj estetični utisak, koji bi ležao u namjeri umjetnik — graditelja. Ja u sebi tu crkvu predstavljam na jednom plateau od 2—3 basamaka visine, a prostor između ovoga i megje sadašnjeg perivoja urešena sa zimzelinom niskim nasadama, onako po prilici kao što je u Beču onaj prostor oko spomenika Marije Terezije.« On ponovno naglašava da je Splitu potreban regulacioni plan, koji će riješiti bitne probleme grada, a to znači i mjesto za novu stolnicu.

Smještaju katedrale na Pazaru javnost, vidjeli smo, nije bila sklona. Međutim, i druge su okolnosti bile protiv njega. Općina se nije konačno izjasnila, a i u ravnateljstvu su se javile sumnje. Veliki troškovi za rušenje crkve i samostana sv. Dominika koji su se nužno morali ukloniti, svakodnevna buka željeznice i gradnja skladišta duhana s južne strane, koje će katedrali zakloniti pogled na more, prisilili su upravu Društva da opet razmotri mjesto samostana sv. Marije de Taurello. Taj je prostor bio vlasništvo Vjerozakonske zaklade i služio je kao skladište duhana. Njegovim skorim preseljenjem sklop samostana postao bi slobodan pa je Društvo odlučilo da zamoli cara da ga za gradilište katedrale besplatno ustupi. Bulić i prof. Ante Bezić¹⁹⁾ izradili su svojedobno dvije varijante za gradnju na tom mjestu. Po prvoj, koja je odbačena, crkva bi imala smjer sjever—jug i mogla primiti do 3.000 ljudi, a za otkup zgrada trebalo bi oko 170.000 kruna. Druga varijanta predviđala je katedralu za 3.300 ljudi u smjeru istok—zapad. Ona je bila jeftinija, jer je za otkup zgrada i zemljišta trebalo do 145.000 kruna. Na skupštini održanoj 1908. odlučeno je da se za izvođenje tog plana odmah poduzmu koraci. Ravnateljstvo je u svibnju 1908. podastrlo caru svoju molbu, na koju je on dao »veliku signaturu«²⁰⁾ tj. odobrenje, pa je putem nadležnih vlasti zatražen od Društva točan tlocrt samostana. Da bi se ubrzalo izvršenje careve odluke, delegacija ravnateljstva posjetila je dalmatinskog namjesnika, kada je u travnju 1909. boravio u Splitu.

Upravo tada počeo je kružiti nepotpisani letak, kojim se zagovarala izgradnja katedrale na mjestu crkve i samostana dominikanaca. Obnovljeni zvonik ne bi bio daleko, kao ni nova biskupska palača. Na nabavu

zemljišta ne bi se potrošio sav sakupljeni novac, dok bi se otvaranjem istočnih vrata Dioklecijanove palače sve zgrade našle skoro na istom trgu. Dominikancima bi se u zamjenu dala na korištenje stara katedrala, a stara biskupija, nakon uređenja, za smostan. Kao odštetu mogli bi dobiti kuće čiji je vlasnik bio oratorij sv. Filip, a koje daju godišnji prihod od 4.000 do 5.000 kruna.

Društvo, međutim, ni sa samostanom sv. Marije nije imalo sreće: u veljači 1910. dalmatinsko je Namjesništvo riješilo da se sklop samostana ne može ustupiti besplatno. To nije obeshrabrilo Društvo, jer je odlučilo da će se ponovo obratiti ministarstvu u Beču za ustupanje samostana, ali uz odštetu »kada se dobiju neke točnije obavijesti«.

Druga loša vijest odnosila se na planove u vezi s Pazarom. Vinograd na Manušu koji je Društvo namjeravalo nabaviti i dati Općini u zamjenu za Pazar Kaptol je, »možda slabo obavješten« da Društvo na njega više ne računa, prodao Općini. Da stvar bude »ljepša« i prostor bolnice počeo je izmicati iz ruku Društva usprkos ranijim obećanjima da će se na njega računati, kada bolnica bude selila. Kao suparnik pojavila se Općina, koja je tu za svoje uredje namjeravala podignuti zgradu. Društvo je ipak odlučilo da učini »sve moguće žrtve, da ovu zadnju tačku ne izgubi izpod nogu, jer tada nebi se zbilja znalo kamo okrenuti«. Osim toga trebalo bi obnoviti pregovore s dominikancima radi nabave njihove crkve i samostana, jer se i dalje mislilo na prostor Pazara. Zato se biskup A. Gjivoje 18. III. 1912. obratio upravi grada s molbom da Društvu besplatno ustupi stari Pazar. Općinsko je vijeće 30. ožujka prihvatilo molbu, ali uz uvjet da Općina ne sudjeluje u rušenju crkve i samostana dominikanaca, da će Općina imati »glas pri ustanovljenju građevne osnove i smještaja Nove Crkve« te da prostor koji ostane slobodan nakon izgradnje postane »javno dobro kao dio nove Poljane, što se ima dostojno uređiti okolo cijele crkve«. Poslije toliko godina ispunjenih raznim pokušajima Društvo je novoj katedrali konačno osiguralo gradilište!

U tom se trenutku javio Kaptol koji u pismu biskupskom ordinarijatu od 24. IV. 1912. pristaje jedino na izgradnju nove crkve u produžetku sadašnje. Zato »nek se izradi još koji projekt, bio taj na tri broda ili na oblik križa a nek ulaz bude s istočne strane gdje bi i za kočije moglo biti pristupa, a nek sa zapadne strane ostane opstojeći veličanstveni ulaz sadašnje katedralke, u jednom dijelu koje mogao bi se smjestiti presbiterij ostajuć i glavni oltar dvostrukom mensom na rimsku«. Kaptol navodi da takvo rješenje opravdavaju slijedeći razlozi: mjesta ima dovoljno, troškovi bi bili znatno manji, tu je visoki zvonik, mauzolej ne bi ništa izgubio, stara katedrala je spomenik svjetskog glasa, u kojem je simbolika pobjede kršćanstva nad poganstvom i u njoj su se odigrali važni vjerski i povijesni događaji. Društvo je ipak nastavilo s radom da nova katedrala nađe svoje mjesto na Pazaru.

Nabava gradilišta bila je preduvjet za dobijanje doprinosa koji je car obećao još 1894, ali i dao, jer je na vijest o nabavi zemljišta 1913. poslao 20.000 kruna. Sada je trebalo postići dogovor s dominikancima. Društvo im je u zamjenu za njihovu crkvu i samostan ponudilo da

uzmu u vlasništvo zgradu stare biskupije i nakon izgradnje nove budu čuvari stare katedrale. Ovakav prijedlog bio je moguć zbog nagodbe sklopljene 1898. između Namjesništva i biskupa Nakića, po kojem je država dala 320.000 kruna za gradnju nove biskupske palače kao dio sredstava za otkup stare biskupije. Društvo je namjeravalo zatražiti od države besplatan ustup biskupije, a nakon njenog popravka predati je dominikancima. Za vođenje svih pregovora bio je ovlašten Bulić.

Međutim, razgovori, koje je on krajem 1913. vodio s upravom samostana i provincijalom reda nisu ulijevali nadu, jer mu je kazano da je prostor biskupije mali i da zbog planiranog uređenja te zgrade samostan ne bi imao klostar. Ipak je skupština Društva ovlastila Bulića da pođe u Dubrovnik na kapitul reda u ljeto 1914. i da pregovara o davanju u zamjenu biskupije i crkve sv. Filipa. Sumnjajući u uspjeh svoje misije Bulić se prethodno raspitao o stanju stvari i dobio odgovor da ponuda Društva ne bi bila prihvaćena, pa on u Dubrovnik nije ni otišao. Tako je još jedan pokušaj da se ključno pitanje Društva riješi stavljen ad acta, a započeti I. svjetski rat onemogućio je za nekoliko godina sva nastojanja u tom pravcu.

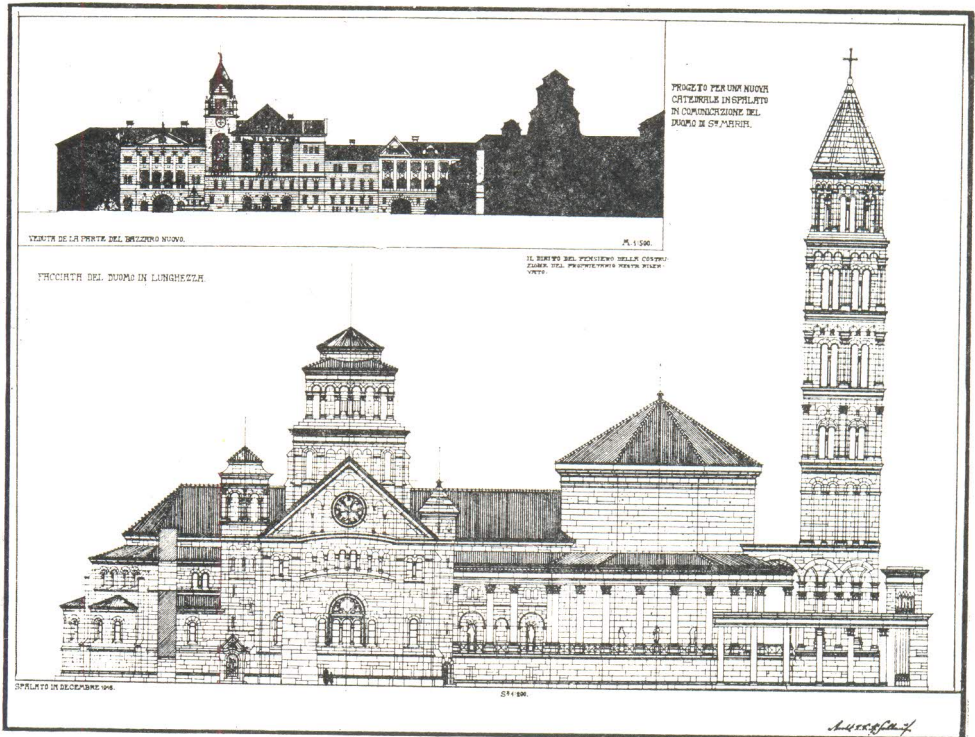
Četiri ratne godine nisu prošle bez ikakva rada Društva. Na skupštini održanoj u travnju 1914. zaključeno je da se pretiskaju »Poziv« i Pravilnik iz 1893. i s okružnicom razasalju po Dalmaciji i carevini, kako bi se sakupljali doprinosi. Prijedlog jednog člana da se raspiše natječaj za nacrt nove katedrale je odbijen, jer još nije bilo riješeno pitanje Pazara. Tijekom iduće godine tiskano je drugo izdanje »Poziva« i Pravilnika uz dodatak od osam slika koji su poslani početkom 1917. te postigli određeni uspjeh.

U to vrijeme javlja se čak i projekt nove katedrale. Početkom 1915. Buliću se obratio arhitekt Adolf P. Schlauf, zamjenik upravitelja željeznice u Splitu²¹⁾ i obavijestio ga da se već duže zanima za novu stolnicu te da je izradio neke nacрте. Bulić je pohvalio njegov rad i rekao mu da Društvo za sada ne može s njim detaljnije pregovarati, jer još nije konačno riješen problem mjesta za crkvu, a ni sakupljena sredstva nisu bila dovoljna. Schlauf je ipak nastavio s radom i 1917. dovršio projekt. Na šest tabli i jednom dodatku²²⁾ prikazao je veliku crkvu u romaničkom stilu, koja bi bila podignuta u produžetku stare katedrale. Njene tri apside probijaju istočni zid Dioklecijanove palače i izlaze na Pazar, gdje Schlauf zamišlja novi trg s vijećnicom, fontanom i zgradama u stilu starih srednjoevropskih gradova, što je u potpunoj suprotnosti s dalmatinskom arhitekturom. S južne strane tog sklopa predviđa drugi sa zatvorenim trgov i time rješava cijeli prostor Pazara. Za potrebe nove crkve ruši velik dio starih kuća, biskupiju, crkvu Dušice i otvara istočna vrata Palače. Nacрте s opisom i troškovnikom poslao je Buliću 15. X. 1917, a on ih je u svojstvu konzervatora za Dalmaciju odmah proslijedio Središnjem povjerenstvu u Beču i o tome obavijestio Austrijski arheološki institut, pozivajući se na mišljenje tih ustanova iz 1905. Središnje povjerenstvo je 6. III. 1918. javilo Buliću da se ne slaže s projektom, jer on predviđa rušenje velikog dijela starog grada i istočnog zida Palače, a novo zdanje neće se moći uklopiti u staru arhitekturu.

Mada je rat trajao, financijsko stanje Društva nije nazadovalo. Od 191.799,18 kruna na kraju 1914. završetak rata Društvo je dočekalo sa 239.148,30 kruna, ne računajući ostavštinu Protić u iznosu od 60.847,50 kruna. Na usporeni priliv sredstava utjecali su nemogućnost naplate ruskih obveznica i dugovanja pojedinaca, pa i splitske Općine. Kuća Rabiš, jedina nekretnina koju je Društvo imalo, prodana je 1916.

Kao što smo vidjeli, ni rat, a zatim ni raspad Austro-Ugarske nisu prekinuli rad Društva, koje će u novoj državi nastaviti s traženjem konačnog rješenja za problem nove splitske katedrale. Poticaj za to došao je od strane biskupa Jurja Carića na skupštini održanoj 6. IV. 1920. On se založio za svojedobni Bulićev prijedlog o izgradnji u produžetku Vestibula Palače. Smatrao je da tehničke poteškoće i troškovi ne bi bili veliki »a Mauzolej bi ostao Mauzolej i milo svetište sv. Dujma«. S druge pak strane neki praktični razlozi govorili su u prilog potpunog odvajanja nove od stare stolnice. Zato biskup zaključuje »da bi u tom slučaju nova katedrala imala doći u budućem središtu novoga grada, na ulici Lovreta — koja će biti, nadam se, brzo započeta — ili u neposrednoj blizini«. Bulić mu je odgovorio zbog čega je on bio odustao od te zamisli 1903. pa je skupština, uvažavajući Carićevu želju i Bulićevo obrazloženje, zaključila: »Dava se nalog upravi društva, da odmah sve shodno poduzme, da se sastavi komisija od 10 članova: 1) delegat Vlade, 2) delegat Općine, 3) delegat Ordinarijata, 4) delegat Kaptola, 5) delegat društva za gradnju katedrale, 6) delegat crkvinarstva Stolne Crkve, 7) delegat društva inžinira i arhitekta u Splitu, 8) delegat Povjerenstva Dioklecijanove palače, 9) delegat konzervatorijalnog ureda, 10) delegat umjetničkog društva »Medulić«. Ovo povjerenstvo neka za buduću katedralu glede gradilišta, definitivno odabere točan položaj i uputi tehničke preduvjete, a Društvo dogovorno sa Općinom osigura administrativne preduvjete.«

Imenovana komisija sastala se već 20. V. 1920, a prisustvovali su biskup Carić, pomoćni biskup Vicencij Palunko, predsjednik općine dr. Ivo Tartaglia, don Frane Bulić, Ivo Celio-Cega, Petar Katalinić, kanonik Luka Barica, arhitekt Ivan Ivačić i dr. Ljubo Karaman. Komisija je odbila biskupov prijedlog o gradnji katedrale u nastavku Vestibula, jer su »inženjeri i ostali stručnjaci izjavili, da je ovaj projekat neizvediv, a Povjerenstvo Dioklecijanove Palače i Pokrajinski Konzervatorijalni Ured ovomu biti protivni«. Istodobno je zaključila »da je najzgodnije mjesto za novu stolnu crkvu ono, gdje je današnja bolnica ili Lovret« i da se zamoli Općinu da Društvu ustupi bolnicu, a ono će se odreći dobivenog Pazara te da budući regulacioni plan grada uzme u obzir obje mogućnosti. Nekoliko dana kasnije stav Konzervatorskog ureda podržalo je Povjerenstvo za Dioklecijanovu palaču na sjednici održanoj 28. svibnja. S drugim zaključkom komisije složila se 1921. i skupština Društva, koja je osim toga odlučila da preporuči Kaptolu i biskupskoj menzi da prodaju neka svoja zemljišta i dio prihoda daruju Društvu. Biskupski ordinarijat trebao bi također popularizirati Društvo među svećenstvom i odrediti da se jedan ili dva puta godišnje u svim župskim crkvama sakupljaju milodari za novu katedralu.

Schlaufov projekt nove katedrale i gradskog trga — pročelja, foto: Ž. Bačić

U skladu s odlukama komisije, Povjerenstva i skupštine Društva nova stolna crkva »napustila« je potpuno carevu palaču. To, međutim, neće olakšati rješavanje osnovnog problema. Već nagoviještena mogućnost izgradnje na Lovretu bit će predmet Bulićeva zanimanja tijekom 1922. Njega je skupština ovlastila da nađe odgovarajuće zemljište blizu dijecezanskog sjemeništa, što je on i uradio. Izabrao je položaj »koji se stere od ugla Frankopanske i Lovretske ceste do posjeda školskih Mariborskih sestara na Lovretu i do ville Hranuelli na sjeveru«. Njegova površina iznosila je preko 10.000 m², a nalazio se u posjedu četvorice vlasnika. Radi nabave gradilišta, o čijim se cijenama posredno raspitao, Bulić je 13. VII. 1922. sazvao povjerljivi sastanak ravnateljstva Društva, predstavnika kaptola, sjemeništa, oratorija sv. Filipa i crkovenarstva katedrale. Rezultat sjednice bio je dopis, kojim se Društvo obratilo navedenim ustanovama s molbom da jave, koje su zemlje ili kuće voljni darovati Društvu, kako bi ono s njima moglo dalje raspolagati. Sjemenište je odgovorilo da je spremno dati neke zemlje, dok su ostali odgovorili da o tome s Društvom ne mogu razgovarati. Zbog visokih cijena i nedovoljnih sredstava propao je pokušaj da se nabavi i ovo gradilište.

Slijedeći položaj uzet u razmatranje nije bio daleko od opisanog a nalazio se uz sjemenište, sa sjeverne strane bivšeg Vojničkog vježbališta — tada Kraljeve njive. Međutim, ni s njim nije bilo sreće. Predviđena novogradnja Centralnog bogoslovskog sjemeništa ugrozila je mjesto za katedralu. S obzirom na raspisani natječaj za izradu regulacionog plana grada trebalo je spriječiti svako brzopleto donošenje odluka. Javilo se Uresno povjerenstvo koje je smatralo da predviđena novogradnja ne odgovara planiranom grupiranju velikih zgrada vjerskih i znanstvenih ustanova, a vjerojatno i buduće stolnice te zamisli o uređenju Kraljeve njive u park. Zato je predložilo otvaranje javnog natječaja, za koji bi povjerenstvo dalo izraditi skice za raspored zgrada. S mišljenjem Uresnog povjerenstva složilo se Općinsko upraviteljstvo i zatražilo odgodu izdavanja dozvole. Tome se kao konzervator pridružio i Bulić u pismu Građevinskoj direkciji u Dubrovniku od 9. VII. 1923.

Drugi problem predstavljala je nedovoljna površina gradilišta kraj sjemeništa pa je skupština Društva 1924. odlučila da od Ministarstva financija zatraži besplatno sjeverni dio Kraljeve njive površine 4.700 m². Bulić je o tome sastavio opširnu promemoriју, koja je poslana u Beograd. Primivši molbu Društva, Generalna direkcija državnih dobara, obratila se Buliću 19. VI. 1924. da on u svojstvu konzervatora izjavi, ima li na traženom zemljištu spomenika i da li mu se Društvo obratilo za savjet i pomoć. On je odgovorio da tu nema spomenika, da je on tajnik Društva od osnivanja te je preporučio da se molbi Društva udovolji.

Podršku izgradnji katedrale na predjelu Lovret dali su i regulacioni planovi grada poslani na natječaj koji je upravo u to vrijeme bio zaključen. Većina njih predviđala je izgradnju stolnice na kraju duge ulice istočno od Arheološkog muzeja ili južno od sjemeništa (W. Schürmann, A. Keller). Činilo se da je konačno riješeno pitanje gradilišta pa se Bulić u svojstvu konzervatora i tajnika Društva u studenom 1924. javio člankom kojim je javnost upoznao s razlozima koji su utjecali na izbor položaja i pozvao Splitskane da svojim doprinosima pomognu izgradnju nove katedrale.

U međuvremenu je Generalna direkcija državnih dobara u srpnju 1926. odgovorila na molbu Društva, ali negativno, jer poklanjanje zemljišta »prijeći zakon«. Društvo je tada sugerirano da ponudi otkup, što je ono i učinilo, a kako je zemljište služilo vojsci, ona je zatražila drugo u zamjenu, mada je Kraljeva njiva bila državno dobro. Sjemenište je uspjelo kupiti jedan teren blizu kasarne na Gripama, koje je vojna vlast bila spremna prihvatiti. Kada su jednog dana 1926. Bulić i ravnatelj sjemeništa V. Fulgosi otišli do generala Daskalovića da mu jave da je stvar sređena i da se nabavljeno zemljište stavlja na raspolaganje vojsci, dočekalo ih je neugodno iznenađenje. General ih je obavijestio da to više nije potrebno, jer je traženi dio Kraljeve njive »po naredbi više vlasti već predano Tutorstvu srpsko-pravoslavne crkve«. Naime, od prije nekoliko godina govorilo se o namjerama da se na tom prostoru gradi pravoslavna crkva. Probijanje novih ulica rasparceliziralo je zemljište, pa je Tutorstvo crkve 1923. izjavilo da odustaje od izgradnje na Kra-

ljevoj njivi. Tutorstvo je ipak od Direkcije isposlovalo prodaju zemljišta početkom srpnja 1926.

I dok su trajali ovi pregovori, u novinama je tiskano nekoliko člana koji su se bavili pitanjem nove stolnice. Frano Radić²³⁾ iz Bola smatra da je izgradnja nužna, a novu crkvu zamišlja »u obliku bazilike na tri broda u osnovi latinskoga križa sa kupolom i dva zvonika na pročelju, u eklektici romanskog sloga sa uporabom naših i tuđih elemenata«. Pri njenoj izgradnji došli bi do izražaja naši umjetnici i majstori, dok bi se mnogima pružila prilika da zarade. Nepotpisani svećenik podržava izgradnju katedrale kraj sjemeništa, kojoj bi trebalo dodati i biskupsku palaču. Nju bi država sagradila u zamjenu za onu na Lučcu, u koju bi smjestila svoje vlasti. Sredstva za gradnju osigurala bi se prodajom zemljišta sjemeništa, biskupske menze i Kaptola te prodajom nadarja sv. Filipa. Predlaže da istoimenu crkvu otkupi Općina, sruši je i uredi trg, na kojem bi se postavio Meštrovićev Grgur Ninski. I crkvu Dušice može se ukloniti, jer se u njenoj blizini nalaze druge tri velike crkve.

Tih godina sastavio je počasni kanonik splitskog kaptola Miroslav Matijaca tekst, u kojem se zalaže za izgradnju nove katedrale u produžetku stare, dakle, za već odbačenu ideju. On to podupire vjerskom tradicijom, umjetničkim i financijskim razlozima koji su poznati od ranijih predlagača ovog plana.

Na jednu drugu ideju, također staru, vratilo se ravnateljstvo Društva na sjednici održanoj u prosincu 1930. Predviđena izgradnja nove bolnice na Firulama potakla je Društvo da se 21. I. 1931. obrati upravi grada s molbom da mu se dodijeli stara bolnica. U zamjenu bi Općina dobila sklop samostana sv. Marije de Taurello i sv. Arnira, koje bi od Vjerozakonske zaklade zatražili zajednički. Društvo je radi dogovora predložilo zajednički sastanak, koji je održan 1. ožujka. Prisustvovali su mu biskup Bonefačić, Bulić i dr. Petar Kamber u ime Društva, te u ime Općine dr. Vlado Matošić i direktor Obrtno-industrijske škole inž. Vorih Matković. U toku rasprave je naglašeno da položaj bolnice pruža nekoliko prednosti, a te su: katedrala ostaje u gradu, površina zemljišta je velika (9.600 m²) i park bi se proširio. Na kraju je zaključeno da se Društvo obrati Općinskom upraviteljstvu, da Općinskom vijeću predloži načelni pristanak o ustupanju bolnice i da se poduzmu zajednički koraci za dobijanje spomenutih samostana. Društvo je to uradilo 14. ožujka, ali iz sačuvanih spisa nije vidljivo što je Općina odgovorila. Ostaje pak činjenica da ni ovaj plan nije ostvaren.

Godine što su slijedile predstavljaju, čini se, neko zatišje u nastojanjima Društva. Poznato je da je 1934. sjemenište ponovno pokušalo dobiti dio Kraljeve njive, no bez uspjeha zbog izuzetno visoke cijene od preko 2,300.000 dinara, koju je Ministarstvo financija za uzvrat tražilo. A imovina Društva, zajedno s ostavštinom Protić, iznosila je na kraju 1934. svega 285.021,03 dinara!

Da bismo razumjeli financijsko stanje Društva nakon 1918, treba upozoriti na promjenu kruna u dinare. Krajem 1918. Društvo je imalo

239.148,30 kruna, a 1922. 266.056,91 kruna, odnosno 66.514,23 dinara. Krajem 1928. imovina Društva, zajedno s ostavštinom Protić, iznosila je 176.853,55 dinara, a na kraju 1932. 260.587,51 dinara. Posljednji objavljeni obračun blagajne tiskan je 1936, a iz njega se vidi da je 31. XII. 1935. Društvo raspolagalo s 293.443,81 dinara, uključujući ostavštinu Protić. I u poratnom razdoblju Društvo su pomagali razni članovi i darovatelji. Među njima su bili npr.: don Ivo Delalle — Trogir, biskup dr. Antun Akšamović — Đakovo, Gordon Paddock — SAD, dr. Josip Vajs — Prag, Ljubljanska Zadržna gospodarska banka — podružnica Split, Gospodarska štedionica — Split, biskup dr. Josip Carević — Dubrovnik, dok su redovite priloge davali splitska Općina i biskup K. K. Bonefačić.

Kao što smo vidjeli, desetljeća su prolazila, a osnovno pitanje — mjesto za novu stolnicu — nije riješeno. Posljednji pokušaj na to usmjeren, kojem se uspjelo ući u trag, je onaj biskupa Bonefačića da se katedrala gradi južno od mauzoleja, na prostoru starih kuća istočno od Vestibula. On je svoj prijedlog dostavio općinskom Građevnom odboru, koji je o njemu raspravljao na sjednici održanoj 6. XI. 1935. i odlučio da ga odbije. Odbor je smatrao da bi se nova katedrala nametnula staroj, a sama ne bi došla do izražaja zbog skućenog prostora. Na mjestu starih kuća, koje će prije ili kasnije morati biti srušene, sagradila bi se jedinstvena zgrada namijenjena za biblioteku ili neki muzej. Svojom bi vanjštinom ta zgrada mauzoleju pružila odgovarajući okvir. Shodno svemu tome Odbor je zaključio da »nema razloga da se forsira gradnja katedrale u unutrašnjosti zidina Dioklecijanove palače, gdje je projektant skućen u svojoj koncepciji raznim obzirima, kad ima podesnih mjesta za gradnju nove katedrale izvan zidina staroga Splita«.

U obranu zamisli biskupa Bonefačića javio se direktor Gradske biblioteke Dušan Manger. Poput svojih prethodnika, koji su se zalagali za slične ideje, i on je u prilog Bonefačićevu rješenju navodio povijest, vjersku tradiciju i financijske razloge. Manger ističe da nova stolnica ne smije umanjiti »historičku ljepotu ni vrijednost stare, ona će biti samo jedna skromna ali veća crkva«. Ona može biti jedinstvena građevina, koja neće umanjiti dojam mauzoleja. Podrška je stigla i iz Zagreba, gdje je u novini »Obzor« tiskan članak, kojim se zagovara biskupov plan, jer u postojećim okolnostima nema drugog mjesta, na kojem bi se ostvarila davna želja o novoj katedrali. Manger se za taj plan založio ponovno 1938, a taj put ga je podržao poznati zagrebački publicist Ivan Esih.

Ovom dugom nizu raznih zamisli u vezi s položajem nove stolnice treba dodati još tri, o kojima se nije uspjelo doznati nešto opširnije. Prvi od njih je prostor zatvorâ — dio nekadašnjeg lazareta na obali — protiv kojeg se 1905. pobunio inž. Paut. Bulić 1924. spominje da je osim bastiona s bolnicom bio uzet u obzir i bastion Priuli kod kazališta. Svoje mišljenje iznio je također kipar Ivan Meštrović, koji je za crkvu predlagao položaj bolnice »ili u vrhu brijega ‚Gripe‘ na istoku grada, a građenu i uređenu uz učešće naših najboljih arhitekata, kipara i slikara«.

Godine krize i nadolazeći II. svjetski rat omeli su sve planove. Čini se da je i Društvo već bilo umorno od svih mogućih kombinacija te da

je njegov rad polako sustajao. Čak ni u »Listu biskupije« nije bilo značajnijih vijesti o njemu. Zadnji veći izvještaj sa godišnje skupštine objavljen je 1931, a 1933. je tiskana štura bilješka od nekoliko redaka. Izvještaji o financijskom stanju objavljujivani su do 1936, da bi kasnije i to prestalo. Smrt don Frane Bulića, koji je od osnivanja Društva do svoje smrti 1934. stalno bio njegov tajnik, nesumnjivo je bila težak udarac, jer se on kroz sve te godine zdušno zalagao za ostvarenje cilja Društva.

Nove prilike poslije II. svjetskog rata, drukčiji odnos prema cjelokupnoj spomeničkoj baštini i razvitak Splita rezultirali su izgradnjom konkatedrale sv. Petra u istočnom, novom dijelu grada. Ona je preuzela dio uloge stare stolnice pa je time, može se reći, završeno jedno dugo poglavlje u životu Splita koje se zove: pitanje izgradnje nove katedrale.

BILJEŠKE:

- 1) U tim ugovorima (KAS, br. 719) spominje se nekoliko majstora. Tako 1727. majstor Silvije Bracchi kupuje jednu kuću blizu katedrale, na položaju Sdorije — str. 3. Jelena, udovica majstora Mihovila Šilovića iz Splita, dariva kuću i zemljišta 23. IV. 1711, a pri tom se navodi Franuša kći majstora Marka Šore (Sere) — str. 6. Kada 14. XI. 1713. S. Lovrinčević prodaje svoju kuću u ulici sv. Apolinara kao njegov susjed se spominje majstor Paulin Aspertis — str. 14. Dan kasnije, tj. 15. XI. 1713. majstor Luka Marčinko pokojnog Frane, stanovnik Splita, prodaje zidište na položaju sv. Apolinara — str. 21; on se spominje i 22. IX. 1712. — str. 9. Brijač Ivan iz Pesara (koji ima titulu domino) prodaje 18. XII. 1713. vrt na Manušu — str. 26v. Kao vještaci za procjenu jedne kuće i zemljišta navode se 12. VI. 1714. proto Ivan Dubrovčanin (Zuanne Raguseo) i majstor Lorenzo Licini — str. 51. Osim ovih majstora spominje se i jedan paron: 10. XII. 1713. paron Marko Ferro pokojnog Luke, stanovnik Splita, prodaje vrt na Manušu — str. 26.
- 1a) Treba spomenuti da je Andrić još za vrijeme studija u Rimu 1815. izradio projekt velike katedrale križnog tlocrta koji nije izveden. Opširnu monografiju o Andriću s detaljnim opisom i slikama ovih planova dovršava dr. Duško Kečkemet pa se zbog toga na njima nećemo duže zadržavati.
- 2) Bečki arhitekt i konzervator A. Hauser vodio je popravak mauzoleja i obnovu zvonika sv. Duje. (D. Kečkemet, Restauracija zvonika splitske katedrale, Zbornik zaštite spomenika kulture 6—7, Beograd 1956, str. 37—76). Po njegovu je nacrtu 1886. za crkvu sv. Ivana Krstitelja izrađen oltar u renesansnom stilu. Za njega je nacrtao četiri sviječnjaka i križ, koji su izrađeni i pozlaćeni u Beču, a on ih je zatim poklonio tom oltaru. Sliku s likom sv. Ivana Krstitelja i sv. Mihovila izradio je bečki slikar M. Reiser. List biskupije splitske i makarske 6, Split 1887, str. 66, 67. L. Jelić — F. Bulić — S. Rutar, Vođa po Spljetu i Solinu, Zadar 1894, str. 121. F. Bulić — Lj. Karaman, Palača cara Dioklecijana u Splitu, Zagreb 1927, str. 231, 232, sl. 55.
- 3) Ante Zlendić rođen je u Grohotama na Šolti 13. XII. 1846. Realku je završio u Splitu, a matematički fakultet u Padovi. Od 1871. na splitskoj Velikoj realci predaje geometriju i geometrijsko crtanje, opisnu geometriju i matematiku. Uz to od 1888. do 1899. obavlja dužnost privremenog upravitelja škole, a 1899. postaje pravi upravitelj. Na tom položaju ostao je do 1908, kada je zbog narušena zdravlja zatražio mirovinu. Nekoliko puta bio je izabran za općinskog vijećnika i predsjednika Narodne čitaonice. Umro je u Splitu 3. XII. 1908. Terzo programma dell'imp. reg. scuola reale superiore..., Split 1874, str. 52, 53, 67. T. Matić, Crtice iz prošlosti c. k. Velike realke u Spljetu, Program c. k. Velike

- realke u Spljetu za školsku godinu 1900—1901, Split 1901, str. XXI. Izvještaj c. k. Velike realke u Spljetu za školsku godinu 1908—1909, Split 1909, str. 46.
+ Dr. A. Zlendić, Naše jedinstvo, Split, 5. XII. 1908, god. XV, br. 147, str. 2.
- 4) Proglas u zbirci plakata Arheološkog muzeja u Splitu i uz br. 3/1892. u arhivu Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Splitu.
 - 5) Uspoređi pravila Wiener Dombauverein za obnovu crkve sv. Stjepana u Beču — uz br. 6/1893. u arhivu Regionalnog zavoda.
 - 6) U izdanju »Poziva« i Pravilnika iz 1893. datum namjesnikova potpisivanja je 16. lipnja, dok u izdanju iz 1915. piše 6. lipnja.
 - 7) Do 1908. pozivi na skupštine Društva oglašavani u »Listu biskupije« tiskani su na hrvatskom i talijanskom, a od 1909. samo na hrvatskom.
 - 8) Pripadanje članova jednoj od tri grupe zavisilo je od iznosa koji uplaćuju, a to je određeno čl. 5 Pravilnika.
 - 9) Zbog promjene novca u Austriji 1892. ta sredstva su kasnije iznosila 20.000 kruna. Naime, odnos forinta:kruna bio je 1:2.
 - 10) Umrula je 10. II. 1940. u 89. godini. Vidi osmrtnicu u Novo doba, Split 12. II. 1940, god. XXIII, br. 35, str. 7.
 - 11) Veliko povećanje je prividno zbog spomenute promjene novca.
 - 12) Arhiv Regionalnog zavoda, br. 100, 102 iz 1897. Na šalost, tekst Bulićeva prijedloga i planovi nedostaju.
 - 13) O njemu vidi G. Sladoljev, Vinko Milić, Hrvatski narodni preporod u Splitu 1882, Split 1982, str. 19—21.
 - 14) A. Duplančić, Prilog poznavanju luke i pomorstva Splita u 18. i 19. stoljeću, Adrias 2, Split 1988, str. 76.
 - 15) Na skupštini 1907. Bulić je izjavio da je podržavao planove o izgradnji unutar palače u vrijeme »Kada je usprkos njegovu nastojanju za dugi niz godina uvidio kod Viših Državnih Vlasti, da kane zbilja zapustiti Dioklecijanovu palaču kao spomenik, i da ga svatko po miloj volji nagrđuje kojekakvim dogradnjam«.
 - 16) O njemu vidi N. Božanić-Bezić, Prilog proučavanju secesije u Splitu, Peristil 8—9, Zagreb 1965—1966, str. 175—182. D. Kečkemet, Sumporno kupalište u stilu secesije, Slobodna Dalmacija, Split, 7. VIII. 1976, god. XXXIV, br. 9751, str. 6.
 - 17) Za vrijeme posjete Splitu 1818. austrijska carica Karolina Augusta bila je oduševljena zvonikom pa ga je nacrtala. Taj detalj spominje pjesnik Nikola Ivelio u prigodnom epigramu koji glasi:

AUGUSTA di sua mano*

Gotica dissegnò mole turrita:
Almo Genio sovrano
Arrise all'opra, ed ai color diè vita;
Se questa mole ardita
Fia che ceda del tempo alla superna
Scossa, vivrà nel suo disegno eterna.

*Si allude al disegno del Campanile del Duomo eseguito dall' Imperatrice AUGUSTA CAROLINA nei giorni che si trattenne a Spalato.

N. Ivelio, Ad Augusta Carolina imperatrice d'Austria, ..., epigrammi, Split 1818, str. 5. Ista pjesma objavljena je u: Pel faustissimo arrivo in Spalato delle loro maestà Francesco Primo ... e Carolina Augusta ... avvenuto li 12. maggio 1818, Split [1818], str. 82.

- 18) O njemu vidi D. Kečkemet, Na tragu graditeljske baštine, Slobodna Dalmacija, Split, 14. VIII. 1976, god. XXXIV, br. 9757, str. 6. S. Piplović, Doprinos Petra Senjanovića uređenju starog Splita, Kulturna baština 7—8, Split 1978, str. 60—69.
- 19) Bezić je bio profesor crtanja na Velikoj realci. O njemu vidi S. Piplović, Arhitekti i crtači — suradnici don Frane Bulića, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku 79, Split 1986, str. 225—242.

- 20) »Velika signatura« značila je nalog za izvršenje, dok je »mala signatura« bila formalna. Riječ je zapravo o pečatima koje je car upotrebljavao. O tome vidi N. Anzulović, O historijatu gradnje Arheološkog muzeja u Splitu, Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku LXXV, Split 1981, str. 172.
- 21) Schlauf je došao u Split 1914. (Il nuovo schiesone spalatino... per l'anno comune 1915, Split, 1914, str. 69. Nema ga u šematizmu za 1914. koji je tiskan 1913.) Početkom stoljeća radio je u Građevinskoj sekciji Namjesništva u Zadru. Iz 1901. sačuvana je njegova skica nadogradnje zvonika crkve sv. Eustahija u Dobroti. (S. Piplović, Rad Ćirila Ivekovića u Dalmaciji, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 13, Zagreb 1987, str. 28, 29.) Njegov potpis nalazi se i na Ivekovićevim nacrtima za crkvu u Brusju iz 1900, za crkvu u Banjevcu iz 1901. i na nedatiranom nacrtu dogradnje zvonika crkve sv. Eustahija u Dobroti. (Isto, str. 13—16, 30.) Iz 1901. je i njegov snimak postojećeg stana kneževe palače s ložom u Hvaru. (Regionalni zavod, zbirka starih nacrti, br. 56.) Po Schlaufovom projektu sagrađena je u romaničkom stilu župska crkva u Selcima. (K. Prijatelj, Novi vijek, Brački zbornik 4, Supetar 1960, str. 234.) Nacrti za nju postoje u Regionalnom zavodu, zbirka starih nacrti, br. 167. Neki su datirani u Splitu 1919, 1920. i 1922, drugi u Linzu 1921, 1922, 1925—1927, a dio u Grazu 1941—1943, 1955. i 1956. Po tim datumima čini sen da je ostao u Splitu do 1921. U istoj zbirci (br. 166) nalaze se nacrti za dva oltara za neku crkvu na Krku, datirani u Linzu 1928.
- 22) Prvih pet tabli datirano je u prosincu 1916, a šesta u svibnju 1917. Dodatak ima datum 14. X. 1917. Na poleđini su nacrti neke kuće i evanđelističke župske crkve u Innsbrucku.
- 23) Radić je neko vrijeme studirao arhitekturu u Beču. O njemu vidi nekrolog iz pera Đ. Szaba, Narodna starina, knj. XII, sv. 32, br. 3—4, Zagreb 1933, str. 284—289.

I Z V O R I:

- 1) Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture u Splitu
 - a — arhiv Zavoda, 1892, br. 3; 1893, br. 6; 1897, br. 100, 102, protokol; 1905, br. 2, 5; 1909, br. 33; 1917, br. 109; 1920, br. 23; 1923, br. 75; 1924, br. 83; 1931, br. 3; 1935, br. 108, 118; 1936, br. 1, 120.
 - b — arhiv Povjerenstva za Dioklecijanovu palaču, 1909, br. 21; 1920, br. 20.
 - c — zbirka starih nacrti, br. 172 — Hauserov projekt za izoliranje i restauriranje katedrale iz 1876.
 - d — nacrti V. Andrića, tekst i mapa »Il tempio di Giove«. Tekst, nekoliko nacrti i tri Andrićeva rukopisa bili su u biblioteci Arheološkog muzeja do 1988, kada su predani Zavodu radi objedinjavanja Andrićeve ostavštine.
- 2) Arheološki muzej u Splitu
 - a — arhiv Muzeja, 1905, br. 6, 27, 83; 1911, spisi bez broja — pozivi na 22. i 23. sjednicu Općinskog vijeća.
 - b — zbirka nacrti, mapa sa Schlaufovim projektom. Njen naslov je: Progetto per un nuovo duomo in Spalato in completamento del duomo odierno. Troškovi je uz br. 109/1917. u arhivu Regionalnog zavoda.
 - c — Bulićeva ostavština, diploma člana utemeljitelja Društva za gradnju nove stolne crkve u Splitu od 25. III. 1896.
 - d — zbirka osmrtnica, osmrtnica M. Protića, izdanje Društva.
- 3) Arhiv župskog ureda sv. Duje, spisi Društva 1922—1931.
- 4) Kaptolski arhiv Split, br. 8, str. 172, 173; br. 719.
- 5) Historijski arhiv u Splitu, zbirka nacrti, Hauserovi nacrti za novu katedralu iz 1891.

- 6) Naučna biblioteka u Splitu, rukopisi, M-362/5. Podatak o autorstvu na temelju zabilješke Hrvoja Morovića. Tekst nije datiran, ali ga se po navođenju nekih godina i skupštine Društva može datirati između 1925. i 1929. Autor na kraju napominje da se primjerak Schlaufovog projekta čuva u toj ustanovi. Danas ga, međutim, nema.
- 7) Muzej grada Splita, arhiv Capogrosso-Kavanjin, CC-7/XLVIII, dio zapisnika sjednice Velikog vijeća iz 1710.

LITERATURA:

Iz popisa su izostavljeni pozivi na skupštine Društva i vijesti o uplaćenim doprinosima koji su objavljivani u novinama, jer bi to previše opteretilo ovaj popis. Nisu također uvršteni pozivi objavljivani u »Listu biskupije«. Neki novinski članci, za koje su postojali nepotpuni pokazatelji nisu, na žalost, bili nađeni.

- 1) I. glavna skupština Društva za gradnju nove stolne crkve u Splitu, List biskupije splitske i makarske (dalje LB), Split 1894, br. 4, str. 31, 32; II. glavna skupština, LB 1895, 5, 36—40, 48; 1896, 4, 25—29; 1897, 5, 35—37; 1898, 5, 34—37; 1899, 5, 33—37; 1900, 5, 33—36; 1901, 5, 34—37; 1902, 4, 26—29; 1903, 4, 28—31; 1904, 5, 33—36; 1905, 5—6, 45—48; 1906, 5, 37—39; 1907, 4, 27—30; 1908, 5, 36—39; 1909, 4—5, 25—28; 1910, 4—5, 25—27; 1911, 5—6, 33—37; 1912, 5, 37—40; 1913, 4—5, 44—46; 1914, 4—5, 35—36; 1915, 4, 35—37; 1916, 4—5, 33—35; 1917, 5—7, 44—45; 1918, 4—5, 21—23; 1919, 7—10, 8—10; 1920, 4—5, 12—15; 1921, 4—7, 27—28; 1923, 3—5, 19; 1924, 4—5, 30—31; 1929, 3—4, 30—31; 1931, 2, 18.
- 2) Imenica članova Društva za gradnju nove stolne crkve u Splitu, LB 1894, br. 4, str. 32; II. imenica prinosa za novu stolnu crkvu u Splitu, LB 1894, 5, 40; 1894, 9, 72; 1895, 2, 16; 1896, 1, 6; 1896, 12, 95; 1898, 3, 24; 1899, 3, 24; 1901, 4, 32; 1902, 3, 24; 1903, 4, 31; 1904, 3, 23—24; 1905, 2—3, 20; 1906, 4, 29—30; 1908, 4, 31—32; 1909, 3, 24; 1910, 2—3, 20.
- 3) S. Michieli Vitturi, Nell'atto di prender congedo dal municipio dopo sei anni di sua presidenza, Venezia 1859, str. 10, 11.
- 4) Sull'isolamento e ristauero del Duomo di Spalato, Bullettino di archeologia e storia dalmata (dalje Bullettino) I, Split 1878, str. 6—10.
- 5) J. Alačević, Stefano Cupilli arcivescovo di Spalato, Annuario dalmatico IV, Zadar 1887, str. 182.
- 6) J. Alačević, Diario estratto da quello del padre Zuanne Cetinich raccoglitore delle notizie riguardanti l'arcivescovo Cupilli, Annuario dalmatico V, Zadar 1890, str. 224.
- 7) Službene viesti, LB 7, 1890, str. 58.
- 8) Predlozi o gradnji novoga Arheološkičkog muzeja i osamljenju stolne crkve u Spljetu uz gradnju nove u sjednici spljetskog Obćinskog vieća dneva 24 veljače 1892, Split 1892, str. 4, 5, 31—55.
- 9) La costruzione del nuovo Museo Archeologico e della nuova cattedrale di Spalato, Bullettino XV, Split, 1892, str. 46, 47, 62, 63.
- 10) Pravilnik Društva za gradnju nove stolne crkve u Splitu, Split 1893. Dvojezično izdanje: Pravilnik... — Statuto della Società per la fabbrica della nuova chiesa cattedrale in Spalato, Split 1893. Drugo izdanje Pravilnika iz 1915. ima isti naslov.
- 11) Poziv i Pravilnik Društva za gradnju nove stolne crkve u Splitu, Split 1893. Dvojezično izdanje: Poziv i Pravilnik... — Invito e Statuto della Società per la fabbrica della nuova chiesa cattedrale in Spalato, Split 1893. Drugo izdanje iz 1915. razlikuje se u početku talijanskog naslova: Appello e Statuto...; dodano je 8 slika.

- 12) F. Bulić, O gradnji nove stolne crkve u Splitu, u: Poziv i Pravilnik . . ., Split 1893, str. 1—8, dvojezično izdanje str. 1—10.
- 13) Proslava biskupskog jubileja svetog oca pape . . . Lava XIII. u splitsko makar-sko diecezi, LB 2, 1893, str. 14—18.
- 14) Proslava jubileja, Narod, Split 21. II. 1893, god. X, br. 13, str. 1, 2.
- 15) Das Papstjubiläum, Das Vaterland, Wien 26. II. 1893, god. XXXIV, br. 57, str. 5, 6.
- 16) Proslava, Pučki list, Split 3. III. 1893. god. III. br. 5, str. 40.
stvo, Split 19. III. 1907, god. XIV, br. 34, prilog. Isti tekst, pod istim naslovom
- 17) Notizie varie, Bullettino XVI, Split 1893, str. 128.
- 18) Službene vesti, LB 12, 1893, str. 106.
- 19) Un invito, Il Dalmata, Zadar 13. I. 1894, god. XXIX, br. 4, str. 3.
- 20) L. Jelić, Raccolta di documenti relativi ai monumenti artistici di Spalato e Sa-lona, Split 1894, str. 47 — dodatak uz Bullettino XVII, Split 1894.
- 21) Bericht der k. k. Central-Commission . . . über ihre Thätigkeit im Jahre 1893, Wien und Leipzig 1894, str. 99, 100.
- 22) Službene vesti, LB 8, 1894, str. 64.
- 23) + Mate Protić, LB 3, 1895, str. 24.
- 24) Službene vesti, LB 7, 1895, str. 56.
- 25) Službene vesti, LB 3, 1898, str. 24.
- 26) Službene vesti, LB 4, 1898, str. 32.
- 27) Službene vesti, LB 12, 1898, str. 98.
- 28) Službene vesti, LB 4, 1899, str. 31, 32.
- 29) [V.] M[i]lić, Položaj nove stolne crkve, Jedinstvo, Split 13. III. 1900, god. VII, br. 21, str. 2.
- 30) V. Milić, Da atti del Consiglio di Spalato, Bullettino XXIV, Split 1901, str. 119—122.
- 31) Službene vijesti, LB 3, 1903, str. 23.
- 32) Vijesti, LB 8, 1904, str. 66.
- 33) Č. k. Središnje povjerenstvo za umjetn. i povjesn. spomenike, Smotra dalma-tinska, Zadar 18. II. 1905, god. XVIII, br. 14, str. 2.
- 34) V. M[i]lić, Nova stolna crkva u Splitu, Narodni list, Zadar 28. I. 1907, god. XLVI, br. 8, str. 1, 2; Isto, 4. II. 1907, br. 10, str. 1.
- 35) K. Tončić, Dioklecijanova palača i položaj nove katedralke u Splitu, Naše jedin-stvo, Split 19. III. 1907, god. XIV, br. 34, prilog. Isti tekst, pod istim naslovom objavljen je i kao posebna brošura — o katedrali, str. 21—34.
- 36) E. Paut, Nova stolna crkva, Naše jedinstvo, Split 23. III. 1907, god. XIV, br. 36, str. 2.
- 37) P. Senjanović, Dioklecijanova palača i položaj nove katedralke u Splitu, Slo-boda, Split 13. IV. 1907, god. III, br. 14, str. 9. Isto, 20. IV. 1907, br. 15, str. 6, 7.
- 38) V. M[i]lić, Položaj nove katedrale u Splitu, Narodni list, Zadar 9. IX. 1907, god. XLVI, br. 72, str. 1.
- 39) V. M[i]lić, Solinski muzej, Narodni list, Zadar 12. XII. 1907, god. XLVI, br. 99, str. 1.
- 40) [E.] Paut, Gosp Vinku Miliću, Naše jedinstvo, Split 11. I. 1908, god. XV, br. 5, str. 1, 2.
- 41) F. Bulić, Zvonik splitske stolne crkve, Zadar 1908, str. 6, 7.
- 42) O gradnji nove katedralke u Spljetu, Split [1909] — letak; primjerak u arhivu Regionalnog zavoda, 1909, br. 33 i u arhivu Povjerenstva za Dioklecijanovu palaču, 1909, br. 21.
- 43) [+ Marko Kalogjera], LB 1, 1911, str. 4.

- 44) Diecezanska kronika, LB 4, 1912, str. 27, 28.
- 45) Previšnji milodar i zahvala, LB 2, 1913, str. 23.
- 46) Žalovanje, LB 4—5, 1914, str. 40.
- 47) Skupština Društva za gradnju nove stolne crkve, LB 4, 1915, str. 40.
- 48) Izvješće o djelatnosti Pokrajinskog konservatorijalnog ureda za Dalmaciju i Povjerenstva Dioklecijanove palače u Splitu do konca godine 1920, prilog Vjesniku za arheologiju i historiju dalmatinsku XLIII, Sarajevo 1920, str. 52, 53.
- 49) F. Bulić, Daljnje uređenje okolice sadašnje stolne crkve i gradnja nove, Hrvatska riječ, Split 13. XI. 1924, god. I, br. 172, str. 4.
- 50) F. Bulić, Pitanje stolne crkve, Novo doba, Split 19. XI. 1924, god. VII, br. 270, str. 6 — isti tekst kao pod br. 49.
- 51) F. Bulić, Važno pitanje, prilog uz LB 11—12, 1924. — isti tekst kao pod br. 49.
- 52) Regulacioni plan za grad Split, Novo doba, Split 25. XII. 1925, god. VIII, br. 314, str. 20.
- 53) F. Radić, Splitska katedrala, Jadran, Split 29. IV. 1926, god. VIII, br. 18, str. 3—5.
- 54) Gradnja nove stolne crkve, Jadranska pošta, Split 20. VI. 1926, br. 279, str. 3.
- 55) Za gradnju nove stolne crkve u Splitu, Jadranska pošta, Split 2. VII. 1926, br. 282, str. 3.
- 56) Po svršenoj korizmi, Jadran, Split 22. IV. 1927, god. IX, br. 16, str. 7.
- 57) Vijesti, LB 12, 1931, str. 142.
- 58) Društvo za gradnju nove stolne crkve u Splitu, LB 1, 1933, str. 6.
- 59) Diecez. kronika split.-makarske biskupije, LB 2, 1933, str. 27.
- 60) Stanje blagajne Društva . . . dana 31. XII. 1933, LB 1, 1934, str. 5.
- 61) Stanje blagajne Društva . . . dana 31. XII. 1934, LB 1, 1935, str. 2.
- 62) Pitanje zemljišta za gradnju pravoslavne crkve i katedrale u Splitu, Novo doba, Split 18. VII. 1935, god. XVIII, br. 166, str. 3.
- 63) Gdje da se gradi u Splitu nova katedrala, Novo doba, Split 20. XI. 1935, god. XVIII, br. 271, str. 5.
- 64) D. Manger, Nova katedrala u Splitu, Novo doba, Split 27. XI. 1935, god. XVIII, br. 277, str. 3.
- 65) -r.-, Pitanje splitske katedrale, Obzor, Zagreb 3. I. 1936, god. LXXVI, br. 1, str. 1.
- 66) Stanje blagajne Društva . . . , LB 1, 1936, str. 9.
- 67) Biskupski ordinarijat, Naredbe crkvnih vlasti, LB 11—12, 1936, str. 137—139.
- 68) Biskupski ordinarijat, Okružnica, [Split 1936] — letak, isti tekst kao pod br. 67; primjerak u arhivu Regionalnog zavoda, 1936, br. 120.
- 69) D. Manger, Mauzolej i stolna crkva, Glasnik Primorske banovine 5, Split 1938, str. 54—56.
- 70) [I. Esih] (ie.), Pitanje mauzoleja i stolne crkve u Splitu, Obzor, Zagreb 11. VI. 1938, god. LXXVIII, br. 131, str. 2.
- 71) K. Prijatelj, Barok u Splitu, Split 1947, str. 27, 32.
- 72) C. Fisković, Prilog proučavanju i zaštiti Dioklecijanove palače u Splitu, Rad 279, Zagreb 1950, str. 37, 99.
- 73) G. Novak, Povijest Splita II, Split 1961, str. 453.
- 74) Lj. Karaman, Dalmatinske katedrale, Radovi Instituta JAZU u Zadru X, Zadar 1963, str. 31, 57.
- 75) C. Fisković, Marko Antun de Dominis i naša likovna baština, Encyclopaedia moderna 5—6, Zagreb 1967, str. 130, 131.
- 76) I. Ostojić, Metropolitanski kaptol u Splitu, Zagreb 1975, str. 124, 125, 166.
- 77) I. Ostojić, Splitski kaptol u splitsko-makarskoj biskupiji, Split 1977, str. 85, 86.

- 78) S. Piplović, Doprinos Petra Senjanovića uređenju starog Splita, Kulturna baština 7—8, Split 1978, str. 62.
- 79) D. Kečkemet, Hrvatski klasicistički arhitekt Vicko Andrić, Zbornik radova II. kongresa Saveza društva povjesničara umjetnosti SFRJ, Celje 1978, str. 33, 35, 36.
- 80) S. Marija od Presvetog Srca (Anka Petričević), Samostan svete Klare u Splitu 1308—1978, Split 1979, str. 28, 31.
- 81) S. Piplović, Povjerenstvo Dioklecijanove palače, Vijesti muzealaca i konzervatora Hrvatske 4, Zagreb 1980, str. 72—74, 82.
- 82) I. Matejčić, Vicko Andrić arhitekt i konzervator 1793—1866, Split 1981, str. 2.
- 83) A. Duplančić, Splitski spomenici u Kavanjinovu »Bogatstvu i uboštvu«, Kulturna baština 13, Split 1982, str. 25.
- 84) S. Piplović, Zaštita graditeljske baštine u prvom urbanističkom planu Splita, Godišnjak zaštite spomenika kulture Hrvatske 8—9, Zagreb 1982—1983, str. 20, 21, 23.

Arsen Duplančić

IL PROBLEMA DI COSTRUZIONE DELLA NUOVA CATTEDRALE DI SPLIT FINO ALLA SECONDA GUERRA MONDIALE

Riassunto:

Fu già nel secolo XVI che per strettezze di spazio s'imponeva la necessità di allargare la vecchia cattedrale o di costruire una nuova. Negli anni che succedettero, in particolare dalla fine del secolo XIX a questa parte, si cercava la possibilità di trovarne una ubicazione adeguata. Il piano originario, per lungo tempo rimasto principale, ne prevedeva la costruzione nel luogo attiguo alla vecchia chiesa. Altri progetti elaborati in seguito cercarono tutti di ubicare la nuova cattedrale entro le mura del Palazzo di Diocleziano. Senonchè la nuovissima posizione concettuale assunta nei riguardi del problema di tutela dei monumenti storici e le necessità di una città in sviluppo fecero spostare fuori del Palazzo il luogo in cui situare la nuova chiesa. La costruzione della concattedrale di S. Pietro, recentemente eretta nella nuova parte ad oriente del centro storico, ne fu il risultato. Essa assunse infatti una parte di funzioni della secolare chiesa vescovile.

Nel presente saggio l'autore presenta un'esposizione cronologica di tutti i progetti ideati finora a tal riguardo facendoli accompagnare da alcuni piani. Il saggio cerca inoltre di dare un'informazione necessaria su attività svolte dalla Società per la costruzione della nuova cattedrale di Split, costituitasi nel 1893 e che fu uno dei suoi principali promotori. Vari progetti, volti alla realizzazione di questo scopo, rispecchiano bene tutta la diversità di atteggiamenti concernenti sia la tutela dei monumenti storici e del patrimonio culturale sia i problemi dell'urbanistica e pianificazione della città che sono venuti a crearsi nel corso del secolo precedente. E' da essi infatti che parlano laici e professionisti, di origine nazionale e straniera, è da essi che vengono ad esprimersi inoltre sia la Chiesa che lo Stato, le lotte politiche e la coscienza nazionale. Un'attenzione particolare viene dedicata alle opinioni di quanti esercitarono un ruolo importante nella vita della città ed ai non realizzati progetti di alcuni architetti.